

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Svět bez jaderných zbraní: Realita či utopie?

Jakub Kulík

2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Svět bez jaderných zbraní: Realita či utopie?

Jakub Kulík

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, březen 2012

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Obamova idea bezjaderného světa	7
3. Jaderná zbraň jako nástroj a důvody jejich vlastnictví a zisku.....	17
3.1. Snaha o vyrovnaní a odpověď jedné velmoci na arzenál velmoci jiné.	19
3.2. Stát usilující o či ponechávající si jadernou zbraň ze strachu, že v případě jeho napadení nebude spojenecká velmoc plnit své spojenecké závazky.	20
3.3. Snaha nejaderného státu získat jadernou zbraň, pokud ji vlastní stát, vůči kterému je tato země v nepřátelském poměru	23
3.4. Zisk jaderné zbraně ze strachu státu ze současné či budoucí konvenční síly svého nepřítele	34
3.5. Jaderné zbraně jako levnější a bezpečnější alternativa k drahým a nebezpečným konvenčním závodům ve zbrojení	37
3.6. Zisk jaderné zbraně pro ofenzivní účely	39
3.7. Zisk jaderné zbraně za účelem posílení prestiže a mezinárodního postavení státu	43
4. Závěr	48
5. Seznam literatury.....	55
6. Resumé	59

1. Úvod

Svět bez jaderných zbraní je v dnešní době téma opět aktuální, a to možná aktuálnější, než tomu bylo dříve. Důvodů je více, ale toto téma či vize se dostalo opět do popředí hlavně po projevu amerického prezidenta Obamy z 5. 4. 2009 v Praze, kde vyzval k vytvoření světa bez jaderných zbraní a potvrdil závazek USA snížit svůj jaderný arzenál. 8.10. 2010 byla dokonce podepsána smlouva New Start mezi USA a Ruskem o snížení počtu jaderných zbraní. Dále jsou to např. kontroverzní jaderný program Iránu či Severní Koreje, která již jadernou bombu vlastní, hrozba jaderného terorismu, proliferaace jaderných zbraní, jejich součástí či jaderného materiálu apod.

Cílem mé práce je ukázat, že svět bez jaderných zbraní je v současnosti utopie. Ve své práci nebudu hodnotit, zda jsou jaderné zbraně dobré či špatné. Budou brány pouze jako nástroj v rukou států. Nejdříve se podívám na již zmíněný Obamův projev, kdy se budu snažit stručně rozebrat Obamovu ideu světa bez jaderných zbraní a poukázat na některé její nedostatky, které by byly překážkami při její případné realizaci. Své výchozí tvrzení, že svět bez jaderných zbraní je utopie, se budu snažit podepřít především důvody, které státy vedou k zisku a držení jaderných zbraní.

Co se týká zdrojů k tomuto tématu, tak pokud to bylo možné, snažil jsem se zaměřovat na novější literaturu, reflektující současný stav mezinárodního systému. Proto čerpám převážně z elektronických zdrojů.

V první kapitole se podívám a pokusím se rozebrat projev amerického prezidenta Obamy, kde nastiňuje myšlenku světa bez jaderných zbraní. Nejprve nastíním Obamovu myšlenku světa bez jaderných zbraní, tak jak ji vyjádřil ve svém pražském projevu. Dále se budu zabývat tím, zda s touto ideou nepřišel již někdo před Obamou a položím některé otázky, které v jeho projevu nenajdeme, ale které jsou dle mého názoru zásadní. Následně se zaměřím na to, co je vlastně jaderná zbraň, nakolik jsou

odzbrojovací smlouvy upřímné a nakolik je funkční režim nešíření jaderných zbraní vzhledem ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní (NPT). V souvislosti s NPT zmíním nakolik je dodržována samotnými signatáři, a upozorním na její nedokonalosti, které mohou umožňovat státům šířit jaderný materiál a technologii pro výrobu jaderných zbraní. Tyto nedokonalosti mohou sloužit také obchodním zájmům signatářských států exportujících jaderný materiál a technologii.

Ve druhé kapitole se budu věnovat jaderným zbraním jako nástroji v rukou států, ať už jako politickém nástroji, nebo nástroji odstrašení. Uvedu zde možné důvody, které státy vedou k jejich získání. K těmto důvodům se pokusím uvést příklady a budu se zabývat i tím, zda jsou platné i dnes. Budu postupovat především podle důvodů, které uvádí Waltz, jelikož je mi myšlení realistů/neorealistů blízké a osobně se domnívám, že jejich principy fungování mezinárodního systému jsou do jisté míry platné i dnes. Následně se k Waltzovým důvodům budu snažit přiřadit státy, které jadernou zbraň již vlastní, některé, které se o ni v minulosti pokoušely a státy, které se o ni pravděpodobně pokoušejí v současné době. Tímto způsobem se budu snažit dokázat, že tyto důvody jsou platné i dnes a dokud platí, je velice malá pravděpodobnost, že by se státy svých jaderných zbraní vzdaly, nebo se přestaly pokoušet o jejich výrobu. Co se týče mého argumentu, že státy chápou jadernou zbraň jako nástroj odstrašení, nehodlám se zabývat tím, zda strategie odstrašení je či není funkční. Důležité je, že státy jaderné zbraně stále vnímají jako záruku jejich bezpečnosti, bez ohledu na specifika bezpečnostních situací jednotlivých států.

V závěru poskytnu svůj názor na danou problematiku a přednesu všechny hlavní argumenty své práce proč je svět bez jaderných zbraní v současnosti utopií.

2. Obamova idea bezjaderného světa

Idea světa bez jaderných zbraní není ničím novým. První volání po zbavení se jaderných zbraní se logicky objevila po jaderném bombardování Hirošimy a Nagasaki, kdy měl celý svět možnost vidět devastující účinky jaderných zbraní. Avšak na první pokus o dohodu nad eliminací jaderných zbraní si svět musel počkat téměř celé půlstoletí. Jak uvádí Hierman a Thränert, v polovině 80. let Gorbačov se společně s Reaganem dožadovali zničení jaderných zbraní a v roce 1986 na summitu v Reykjavíku byli na pokraji schválení úplné eliminace balistických jaderných střel. Tato dohoda ztroskotala kvůli obrannému programu Spojených států, tzv. Programu hvězdných válek, neboli SDI (Strategic Defense Initiative) (Hierman; Thränert, 2008). Myšlenka bezjaderného světa se opět dostala do popředí politického dění po projevu prezidenta USA Baracka Obamy 5. 4. 2009 v Praze, kde vyzval k vytvoření světa bez jaderných zbraní: „A tak dnes, jasně a s přesvědčením oznamuji americký závazek usilování o mír a bezpečnost světa bez jaderných zbraní.“¹ Tento projev a prohlášení souviselo s podepsání smlouvy o omezení strategických útočných zbraní New Start. Zde se ale nabízí zásadní otázka, co to vlastně znamená svět bez jaderných zbraní? Co si pod tím představit? Je to svět, kde se všechny jaderné státy zbaví svých jaderných zbraní? Jde zde pouze o jaderné hlavice jako takové nebo např. i municí obsahující ochuzený uran, jaderné dělostřelecké granáty a podobně? Nebo svět, kde se státy vzdají svých jaderných zbraní, a pod hlavičkou nějaké mezinárodní instituce projde jaderný průmysl každé země nějakou transformací, která znemožní jiný než

¹ „So today, I state clearly and with conviction America’s commitment to seek peace and security of a World without nuclear weapons.“ Huffington Post. Obama Prague Speech On Nuclear Weapons (FULL TEXT) (http://www.huffingtonpost.com/2009/04/05/obama-prague-speech-on-nu_n_183219.html, 25.2 2012)

mírový účel jaderné energetiky? Jak by byl tento režim zajištěn, kontrolován, jaké sankce by následovaly v případě jeho porušení a jakými prostředky by se vynucovaly? Odpověď na tyto otázky v projevu prezidenta Obamy ovšem nenajdeme.

Položme si otázku, co je vlastně jaderná zbraň. Podle definice Global Security Institute je jaderná zbraň taková zbraň, jejíž výbušná síla je generována buď procesem jaderného štěpení, nebo jaderné fúze. V případě jaderného štěpení jde o tzv. atomovou bombu a v případě jaderné fúze jde o bombu hydrogenovou nebo termonukleární. Nutno dále poznamenat, že jaderné zbraně nejsou zbraněmi konvenčními. To co odlišuje jadernou zbraň od zbraně konvenční, je nutnost použití štěpných materiálů, plutonia nebo vysoce obohaceného uranu k vytvoření fúze nebo štěpení. Konvenční zbraně štěpných materiálů nevyužívají.² Svět bez jaderných zbraní si lze tedy představit jako svět bez veškerých zbraní využívajících procesu štěpení nebo procesu fúze štěpných materiálů.

Další otázkou je, jak si Obama představuje, že by k denuklearizaci světa mělo dojít? Obama ve svém projevu naznačuje denuklearizaci světa v několika krocích. Spojené státy mají omezit roli jaderných zbraní ve své národní bezpečnostní strategii a tlačit na ostatní, aby učinili to samé. Dále by mělo dojít ke snižování samotného arzenálu jaderných zbraní, zastavení proliferace jaderných zbraní ratifikací CTBT (Comprehensive Test Ban Treaty — smlouva o zákazu jaderných testů a explozí ať už

² Global Security Institute, Fact Sheet: What is a nuclear weapon
(<http://www.gsinstitute.org/dpe/docs/FactSheetWeapon.pdf>, 26.3. 2012)

pro vojenské, či mírové účely) a zastavení jednoúčelové produkce jaderného materiálu vhodného k výrobě jaderných zbraní.³

Obama dále zmiňuje možnost získání jaderné zbraně teroristy a označuje ji za nejnaléhavější a nejvážnější hrozbu globální bezpečnosti.⁴ Možnost získání jaderné zbraně teroristy je jedním z argumentů nejen Obamy, ale i většiny zastánců ideje bezjaderného světa pro eliminaci veškerých jaderných zbraní. Sám Obama si ale tímto argumentem možná protiřečí. Obama chce svět bez jaderných zbraní, aby je teroristé nemohli získat. Existují ovšem země, které své jaderné zbraně mimo jiné odůvodňují teroristickou hrozbou zbraněmi hromadného ničení, tedy jadernými ale i chemickými, biologickými apod. V tomto případě jaderná zbraň představuje odstrašení zejména teroristů podporovaných některým státem. Odstrašení by se tak týkalo přímo země, která teroristům podporu či pomoc poskytovala. Francie je jedním z těchto států, které mají ve své obranné strategii doktrínu odstrašování teroristické hrozby zbraněmi hromadného ničení. V roce 2006 byly tehdejším prezidentem Chiracem předneseny tři hlavní nové doktrinální myšlenky. První se týkala možnosti použití jaderných zbraní vůči zemím, které by hrozily teroristickými akcemi vůči Francii a jejím spojencům. Druhá se týkala využíváním jaderného odstrašování vůči všem typům zbraní hromadného ničení, tzn. i proti zbraním chemickým, biologickým apod. Třetí se týkala zamýšleného preventivního použití

³ Huffington Post. Obama Prague Speech On Nuclear Weapons (FULL TEXT) (http://www.huffingtonpost.com/2009/04/05/obama-prague-speech-on-nu_n_183219.html, 25.2 2012)

⁴ Tamtéž

jaderného odstrašení vůči zemím s úmyslem nasazení zbraní hromadného ničení.⁵ To dokazuje, že i v případě, že by se eliminovaly veškeré existující jaderné zbraně na světě a pomineme-li riziko jejich opětovné výroby pomocí jaderných elektráren, stále je tu hrozba chemických, biologických apod. zbraní. A hrozba těchto zbraní, které se souhrnně označují jako zbraně hromadného ničení, je jedním z důvodů, proč si země jako Francie, USA, Velká Británie apod. ponechávají jadernou zbraň, jako prostředek k odstrašení takové hrozby a tím pádem jako nástroj zajišťující národní bezpečnost.

Pokud připustíme, že svět bez jaderných zbraní je možný, pak se nabízí otázka, jak dlouho by takový stav vydržel? Když počítáme i Izrael, tak máme v současnosti 9 jaderných států. Dále jsou státy, které jsou schopny jaderné zbraně relativně rychle vyrobit - v minulosti měly vlastní program výroby jaderné zbraně a některým se je dokonce i podařilo vyrobit, ale poté se svých zbraní a případně jaderných zbraní vzdaly. A v poslední řadě jsou zde státy s mírovým jaderným programem, které by byly ve větší či menší míře schopné zahájit a vést program výroby jaderných zbraní a jejich výrobu. Tímto chci poukázat na fakt, že dnes po světě rozšířený jaderný průmysl se dá po určitých úpravách a při dostatečném technologickém, vědeckém, finančním a surovinovém zázemí snadno proměnit v průmysl určený pro výrobu jaderných zbraní. Proliferaci nahrává rozrůstající se okruh informačních zdrojů, expertů, technologií a materiálů spojených s mírovým i vojenským využitím jaderné energie (Arbatov, 2007: 17). Tato technologie využití jaderné energie, ať už k mírovým či vojenským účelům již existuje. Na světě již dlouhou dobu existují tisíce jaderných hlavic a střel, tuto technologii nelze „odvynalézt“ a efektivní precizní kontroly a dohled nad jaderným průmyslem zemí si lze v současnosti velmi těžko představit.

⁵ Lallemand de Driésen, Nicolas (2006). Principy bezpečnostní a obranné strategie francie. *Defence and Strategy*. 2/2006 (www.mezinarodnivztahy.com/article/download/314/320, 25.3. 2012)

Jak tedy chce Obama vytvořit svět bez jaderných zbraní a zajistit tento režim na základě různých smluv ve chvíli, kdy ani ty dnešní nejsou funkční natolik, aby zabraňovaly proliferaci? Přestože v minulosti byly uzavřeny a více či méně plněny různé smlouvy omezující jaderné arzenály zejména USA a SSSR/Ruska a i nedávno, v roce 2009 uzavřely USA s Ruskem smlouvu o omezení strategických jaderných zbraní New Start, dovolím si tvrdit, že záměrem uzavírání těchto smluv nebylo směřování nebo aspoň přiblížení se k bezjadernému světu. Jaderné státy mají totiž tendenci odstupovat od svých minulých odzbrojovacích závazků. Pokud už tyto státy plní své odzbrojovací závazky, je to pouze do té míry, která z jejich pohledu neohroží jejich národní bezpečnost, což znamená, že nemají v úmyslu klesnout pod určitý počet jaderných zbraní a zároveň si chtějí ponechat co největší svobodu pro další technologický vývoj modernějších jaderných zbraní (Arbatov, 2007: 8).

Další pochyby o realizovatelnosti světa bez jaderných zbraní přináší už jen samotná Smlouva o nešíření jaderných zbraní (dále jen NPT = Non-Proliferation Treaty) a její nedostatky a obstrukce této smlouvy některými státy. NPT byla podepsána roku 1968 a v platnost vstoupila v roce 1970. Dodnes ji ratifikovalo přibližně 189 zemí, mezi které patří i pět jaderných: USA, Británie, Francie, Rusko a Čína. Podstatou této smlouvy je závazek ratifikujících zemí zřít se vývoje jaderných zbraní, za což jim Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA) poskytne znalosti a pomoc při vývoji mírového jaderného programu, jaderné energetiky. To znamená, že státům je tímto povoleno vyvíjet schopnost produkce paliva pro jaderné elektrárny. Potíž je v tom, že toto palivo může být použito k výrobě jaderné zbraně, což velmi dobře dokládají veškeré dnešní obavy ohledně Iránského jaderného programu a jeho obohacování uranu (Mendelsohn, 2006).

Dále se země zavazují souhlasem ke kontrolám jejich jaderných programů Mezinárodní agenturou pro jadernou energii. Režim NPT mimo jiné obsahuje i smlouvy mezi dodavateli k omezení dodávek jaderných a raketových technologií

některým potenciálním příjemcům a také zavazuje USA k tomu, aby nepoužili a ani nevyhrožovali použitím jaderných zbraní nejaderným státům (Record, 2004: 6–7). Pravdou však je, že samotné USA jsou označovány — např. institucí Nuclear Peace Age Foundation — za nejviditelnějšího provinilce vůči NPT⁶ a to z následujících důvodů. V roce 2002 se USA stáhly Anti-Ballistic Missile Treaty, aby mohly uvést do provozu protiraketový obranný systém, který byl ovšem ostatními státy vnímán jako ofenzivní, protože by zvětšil schopnost Spojených států zasadit první jaderný úder. Dále odmítly schválit Comprehensive Test Ban Treaty, která zakazovala zkoušky jaderných zbraní a Bushova administrativa opakovaně žádala Kongres o finanční prostředky na podporu dalšího jaderného výzkumu. Další vadou NPT je fakt, že státy vlastníci technologií jaderných zbraní, které nejsou součástí NPT, mohou být aktéry šíření jaderných zbraní. Zde lze zmínit Izrael, který zásoboval tritiem a raketovou technologií Jihoafrickou republiku výměnou za uran. Obecně se má za to, že USA využily svého diplomatického vlivu a síly k ignoraci a zaštitění tohoto proliferačního provinění Izraelem. Dalším příkladem je Pákistán, jehož přední jaderný vědec Abdulqadir Chan poskytoval v letech 1989–2003 pomoc při vývoji jaderných zbraní Libyi, Severní Koreji a Iránu, na což se přišlo téměř náhodou ve chvíli, kdy se Libye vzdala svého jaderného programu a povolila USA a dalším zahraničním inspektorům kontroly k ověření zrušení jaderného programu Libye. Co se týče Pákistánu, opět se má obecně za to, že Spojené státy v rámci spojení s Pákistánem v tzv. Válce proti terorismu nevyvíjely takové úsilí k zastavení těchto proliferačních aktů jako např. v případě Iránu a Severní Koreje (Magnarella, 2008: 510–511; Record, 2004: 19).

NPT je také zneužíváno pro snazší přístup a získání informací, expertů, technologií a materiálů. To se týká například například Izraele, Indie, Pákistánu a Libye, kteří krom předchozího zmíněného ratifikovali NPT jenom proto, aby tím poskytly zástěrku pro

⁶ Magnarella, 2008: 510

své vojenské jaderné programy. V tomto případě se projevila neschopnost kontrol Mezinárodní agentury pro atomovou energii zabránit státům v práci na vojenském jaderném programu. Další problém představuje samotný předpoklad NPT, že státy budou chtít „mírový“ jaderný materiál a technologie natolik, že sami ochotně poskytnou dárcům v rámci NPT záruky, že nebudou vyrábět jaderné zbraně. Realita je však taková, že světový trh s jaderným materiálem a technologiemi je dějištěm tvrdé soutěže. MccGwire doslova píše, že komercializace jaderného materiálu využitelného k výrobě jaderných zbraní jakožto výsledek opětovného zpracovávání jaderného odpadu znamená, že problém v udržování kontroly nad takovým materiálem může jenom vzrůst (MccGwire, 1994: 221). Důležité je, že tato tvrdá soutěž probíhá ne mezi dovozci, jak by se mnozí mohli domnívat, ale mezi vývozci. V neposlední řadě funkčnost NPT snižuje i fakt, že NPT jako taková považuje nešíření jaderných zbraní a materiálů a technologií pro její výrobu jako nejvyšší prioritu pro mezinárodní bezpečnost. V tom případě by ale všechny jaderné země musely oběma těmito úkolům přikládat váhu ve stejné míře. Ovšem skutečnost je taková, že pro USA je nešíření mnohem více důležité, než například pro takový Pákistán, Indii, potažmo Čínu apod. Navíc vývozci jaderného materiálu a technologií mají v některých případech pro ně důležitější zájmy v zahraniční politice než je nešíření. Arbatov k tomuto jako příklady uvádí USA, pro které byla důležitější podpora Izraele než jeho porušení režimu nešíření; Rusko, pro které jsou důležitější ekonomické a politické výhody ze spolupráce s Indií a Iránem a USA, které mají podobné výhody ze spolupráce s Pákistánem. Nakonec samy USA a některé z ostatních jaderných zemí porušují či dokonce obětovaly některé smlouvy (v případě USA) tím, že vyvíjejí protijaderné obranné technologie a současně budují jaderné zbraně nové generace (Arbatov, 2007: 18, 19–21). V podstatě nenajdeme žádný výslovný zákaz dalšího vývoje a modernizace jaderných zbraní stávajícími jadernými státy. Jedinou smlouvou, která by další vývoj a modernizaci jaderných zbraní zastavila, byla Smlouva pro všeobecný zákaz jaderných zkoušek (Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty = CTBT). Ta byla ovšem odmítnuta senátem USA již v roce 1999 a její vstup

v platnost se zdá relativně dosti nepravděpodobný i do budoucna (Mendelsohn, 2006).

Jako konkrétní příklad neustálé modernizace jaderného arzenálu lze uvést Francii. Ta pro svou jadernou ponorku Le Vigilant koncem 80. let začala vyvíjet námořní raketu páté generace M-51 s předpokládaným dosahem 6000 až 11 000 km a ta má nést vícenásobnou jadernou hlavici TN-76 typu MARV. Zavedení této střely se očekávalo v horizontu let 2010-2015, ovšem v případě jejího zavedení do francouzského arzenálu by se mohla stát velice účinnou hrozbou například pro protiraketovou obranu Moskvy (Pitschmann, 2005: 174).

Dále je nutné zmínit Obamou vyřčený úmysl nevzdat se „[...]bezpečného, zajištěného a efektivního jaderného arzenálu k odstrašení jakéhokoliv nepřítele a dostání obranným závazkům vůči svým spojencům.“⁷ Nabízí se tedy další otázka, jak si Obama představuje denuklearizaci světa — musí se některé státy zbavit svých jaderných zbraní dříve než USA anebo se na základě nějaké dohody, dohledu a přísné kontroly nějaké nadnárodní instituce jaderné státy vzdají svého arzenálu ve stejnou chvíli, během stejného časového období? A v případě, že by opravdu k denuklearizaci světa došlo, kdo by garantoval, že by byl dodržován? MccGwire nabízí myšlenku, že „[...]vyspělé průmyslové státy by obětovaly své obchodní zájmy ve prospěch komplexních a důkladných kontrol produkce a pohybu všeho příslušného materiálu[...]“ a dále uvádí, že pro vylepšení, vytvoření, rozšíření a testování

⁷ Huffington Post. Obama Prague Speech On Nuclear Weapons (FULL TEXT) (http://www.huffingtonpost.com/2009/04/05/obama-prague-speech-on-nu_n_183219.html, 25.2 2012)

potřebných příslušných procedur by bylo potřeba přes 20-30 let (McCWire, 1994: 214).

Pokud je tomu tak, že by k zavedení pouhých potřebných procedur pro denuklearizaci světa bylo potřeba přes 20-30 let, jaká by pak byla celková doba než by k samotné denuklearizaci došlo? Zejména když vezmeme v potaz, že musí být ještě zničeny samotné jaderné zbraně a jejich nosiče, zabezpečeny veškeré jaderné elektrárny tak, aby jich nemohlo být zneužito k výrobě jaderných zbraní? Navíc další dobu by trvala samotná denuklearizace. Samotná denuklearizace by také jistě nebyla otázkou pouhých pár let a jistě by spolkla nemalé finanční prostředky, které by některé méně vyspělé jaderné státy mohly těžko hledat. V tuto chvíli se již pohybujeme v řádu mnoha desítek let. A už jen z pohledu na stav současného mezinárodního systému, vztahů mezi jadernými státy a jejich důvody pro držení jaderných zbraní, kdy přinejmenším některé z těch důvodů (jak dále ukáži ve své práci) nelze v dohledné době odstranit, není tedy jasné, kdy by vůbec samotný proces denuklearizace započal.

Když Obama zmiňuje ve svém projevu jaderné zbraně v souvislosti s dostáním obranným závazkům vůči svým spojencům, tak tím myslí tzv. „rozšířené odstrašení“ (extended deterrence) známé také jako jaderný deštník (nuclear umbrella). To znamená, že USA odstrašují ostatní státy od jaderného či konvenčního útoku na své spojence hrozbou jaderné odvety (O'Neill, 2011: 1443). Čím, případně jak tedy jaderné zbraně nahradí, aby záruky bezpečnosti těmito spojenci USA byly považovány za dostatečné a aby byly USA i nadále schopné dostát svým závazkům vůči nim?

V následujících kapitolách neposkytnu odpovědi na všechny tyto otázky, jelikož to není cílem mé práce, ale nabídnu zde argumenty a fakta dokazující, že svět bez jaderných zbraní je minimálně v současné době a v blízké budoucnosti utopií. V následující kapitole se tedy budu věnovat důvodům získání a vlastnictví jaderných

zbraní, které zároveň ukazují na to, jak je myšlenka světa bez jaderných zbraní utopická.

3. Jaderná zbraň jako nástroj a důvody jejich vlastnictví a zisku

Hned na začátek je nutno si položit jednu velmi důležitou otázku. Jaké důvody vedou státy k získání a vlastnictví jaderné zbraně? Zde je již z názvu jasné, že jde o zbraň, tudíž její použití bude na poli vojenském a bude tedy sloužit vojenským účelům. Ale je toto jediný účel jaderné zbraně?

První jaderné zbraně byly vyrobeny v USA. Jaderný program USA byl zde zpočátku vnímán především americkou admirálitou jako možnost využití atomové energie pro pohon svých plavidel. Přesvědčit prezidenta Roosevelta k výzkumu jaderné energie pro vojenské účely a tudíž k výzkumu a vývoji jaderné bomby se podařilo až v roce 1941 a po útocích na Pearl Harbor byl projekt vývoje atomové bomby rozšířen a urychlen (Pitschmann, 2005: 48–50). Lze tedy usuzovat, že úplně poprvé byly důvody k získání jaderné zbraně čistě vojenského charakteru. Jaderné zbraně byly nakonec použity poprvé a dosud zatím naposled proti Japonsku shozením dvou jaderných bomb na města Hirošima a Nagasaki, 6. a 9. srpna 1945.

Samotné použití jaderné zbraně mělo bezpochyby vojensko-strategický záměr, neboť je obecně známo, že i přes dlouhodobé a rozsáhlé strategické bombardování japonských ostrovů Japonsko odmítalo přijmout ultimátum a vlastní kapitulaci. USA tedy vsadily na to, že po svržení jaderných pum bude vůle Japonska zlomena a nebude tak nutné přistoupit k obojživelnému konvenčnímu útoku a invazi na Japonské ostrovy, při kterém by USA přišly k dalším velkým vojenským ztrátám na životech. Jako další známý důvod použití jaderné zbraně proti Japonsku se kromě potřeby vyhnout se vojenským ztrátám uvádí potřeba urychlení kapitulace Japonska, z důvodu rychle postupujícího vojska SSSR Mandžuskem a z obavy, že by část Japonska byla dobyta a obsazena vojsky SSSR, což je opět důvod vojenský, ale dotýkal se v tomto případě i sféry politické (Dietrich, 1995). Svržení jaderných bomb byla i jakousi demonstrací síly a technické vyspělosti a pokroku USA, což jim

nepochybně muselo přinést i určitý kredit a postavení z hlediska tehdejšího mezinárodního systému. Zde popsaný příklad je ovšem pouze z doby, kdy byly jaderné zbraně teprve vyvinuty a poprvé vyrobeny a to primárně za vojenskými účely. Jaké důvody tedy mohly k jejich získání mít státy, které je dnes již vlastní a jaké důvody mohou k jejich získání teoreticky mít státy nejaderné?

A. F. Mullins z Lawrence Livermore National Laboratory uvádí, že státy se snaží získat jaderné zbraně ze stejného důvodu, z jakého se snaží získat zbraně konvenční a to k obraně nebo odstrašení útoku, jako donucovací nástroj k podrobení si nebo útoku na nějaký stát a za účelem získání statutu či prestiže ať už z globálního nebo regionálního hlediska (Mullins, cit. dle Record, 2004: 23).

U Alexeje Arbatova nalezneme argument, že státy si jadernou zbraň pořízují hlavně z důvodu bezpečnosti – Arbatov tvrdí, že jaderné zbraně jsou obecně vnímány jako záruka národní bezpečnosti a národního zájmu, a že jaderné odstrašení je stálým faktorem mezinárodní politiky. Jaderné zbraně mají jakýsi civilizační vliv na mezinárodní vztahy tím, že vedou státy ke zdrženlivosti v použití síly (Arbatov, 2007: 5; 8–9).

U Kennetha Waltze nalezneme sedm možných důvodů k zisku jaderné zbraně, přičemž stát o jadernou zbraň usiluje z jednoho nebo více z těchto sedmi důvodů. Těmi důvody jsou (Kenneth Waltz, 1981): Zaprvé, velmoci se vždy snaží vyrovnat a odpovědět na výzbroj jiných velmocí, většinou napodobováním. Pokud tedy jedna velmoc má či získá jadernou zbraň, druhá o ni bude usilovat taktéž, aby se jí vyrovnala. Zadruhé, stát může usilovat o jadernou zbraň, pokud se obává, že spojenecká velmoc nebude reagovat na jeho napadení jinou velmocí. Třetím důvodem může být snaha státu, který nemá jaderné spojence, jadernou zbraň získat, tím více, pokud ji vlastní někteří z jeho nepřátel. Jako čtvrtý důvod je uvedena možná obava ze současné či budoucí konvenční vojenské síly protivníka. Pátým důvodem je méně finančně náročná a více bezpečná alternativa k drahým a nebezpečným

závodům v konvenčním zbrojení. Šestým důvodem pro získání jaderné zbraně jsou ofenzivní účely. A jako sedmý důvod uvádí možnou naději státu, že získáním jaderné zbraně stát vylepší a zesílí své mezinárodní postavení (Kenneth Waltz, 1981). V následující části uvedu každý z Waltzových sedmi důvodů, který se pokusím rozebrat a přiřadit k nim dnešní jaderné státy. Nutno zmínit, že získání a vlastnictví jaderných zbraní státy je vždy kombinací několika faktorů/důvodů, a proto budou jaderné státy záměrně uvedeny k více než jednomu z Waltzových důvodů.

3.1. Snaha o vyrovnání a odpověď jedné velmoci na arzenál velmoci jiné.

Zde jde o klasické aktualizování výzbroje, což znamená, že pokud jedna země získá novou, lepší, ničivější zbraň, budou o ni usilovat i ostatní velmoci, aby byla zpět nastolena rovnováha a smazána výhoda, kterou tato nová zbraň může té velmoci přinést. Jako klasický příklad zde lze uvést vývoj a získání jaderné zbraně SSSR, která tak reagovala na jaderný arzenál USA. Jak napsal moskevský korespondent Sunday Times Alexander Werth ve své knize *Russia at War* o zprávě bombardování Hirošimy a Nagasaki: „[...]zpráva měla pronikavě depresivní vliv na každého. Bylo zřejmé, že se jednalo o Nový Faktor ve světové mocenské politice, že bomba znamená hrozbu Rusku. Někteří ruští pesimisté, se kterými jsem rozmlouval, propadli pocitu, že vítězství nad Německem, které Rusko tak těžce vybojovalo, vyšlo nyní nazmar.“ (Pitschmann, 2005: 125).

Dalším příkladem, pokud v tu dobu považujeme Čínu již jako velmoc, může být Čína, která svým jaderným programem odpověděla na jaderný arzenál Sovětského svazu a USA. V současnosti již velmocenské státy jaderné zbraně vlastní a státy u kterých se očekává, že se vzhledem ke svému rychlému rozvoji v relativně brzké budoucnosti velmocemi stanou, jako např. Indie, je vlastní také, a nebo se jich (respektive vojenského jaderného programu) v minulosti vzdaly (Pitschmann, 2005).

3.2. Stát usilující o či ponechávající si jadernou zbraň ze strachu, že v případě jeho napadení nebude spojenecká velmoc plnit své spojenecké závazky.

Takovým příkladem by mohla být do jisté míry Velká Británie. Dle Waltze jedním z důvodů, proč se Británie později rozhodla si ponechat svůj jaderný arzenál, byly její pochyby o tom, že by se v případě útoku SSSR na Evropu mohla spolehnout na odvetnou reakci USA. Podobné pochyby byly dle Waltze tím nejsilnějším stimulem pro Francii, aby se stala další jadernou mocností (Waltz, 1981).

Dalším příkladem by mohlo být Japonsko a Jižní Korea, ačkoliv ani jeden z těchto států jadernou zbraň nevlastní. Jak Japonsko, tak Jižní Korea jsou spojenci USA a oba se obávají Severní Koreje. Oba státy také měly obavy a pochyby, že by v případě jejich napadení Severní Koreou splnily USA své spojenecké závazky. Na samém konci 60. let v Japonsku tyto pochyby o ochotě USA udržet své záruky a alianci vůči Japonsku vyvolaly vlnu přehodnocování postoje k jaderným zbraním a zaměřovalo se na japonské možnosti získání jaderné zbraně. Přesto Japonsko jaderné zbraně nikdy nevyrobilo, ačkoliv již od 60. let mělo technické schopnosti a kapacitu k jejich výrobě. (O'Neil, 2011: 1447-1449)

Co se týče jižní Koreje, její pochyby ohledně případného dodržení spojeneckých závazků a bezpečnostních záruk ze strany USA vedly k tajnému programu na výrobu jaderných zbraní mezi lety 1970-1979 (O'Neil, 2011: 1449). Jižní Korea o vlastnictví jaderných zbraní však usilovala již od 60. let. Udává se, že 19 jaderných energobloků za dobu svého provozu vyprodukovaly takové množství plutonia, které by stačilo na výrobu více než 200 jaderných zbraní. Počínaje rokem 1976 měla mít Jižní Korea údajně zvládnuto až 95% všech procedur a úkolů nezbytných k výrobě jaderné zbraně, kterou by byla schopna vyrobit už v roce 1981. Jihokorejská armáda se nakonec svých jaderných ambic vzdala (Pitschmann, 2005: 216–217). Kromě toho, že v případě Japonska se lze domnívat, že o získání jaderných zbraní neusilovala vzhledem k vlastním zkušenostem jaderného bombardování jejich měst Hirošimy a Nagasaki, a

tudíž silného protijaderného naladění japonské společnosti, je zde ještě jeden důvod, proč se tyto země vzdaly, případně ani neusilovaly o vlastní jaderný arzenál. Tím byly nové bezpečnostní garance ze strany USA, konkrétně tzv. rozšířené odstrašování (extended nuclear deterrence) známé taktéž jako tzv. jaderný deštník.

Severní Korea zpočátku neměla tak silný motiv k zisku jaderné zbraně, protože odstrašující potenciál sovětských jaderných zbraní zajišťoval severokorejskou bezpečnost a to na základě dohody o vzájemné vojenské pomoci z roku 1961. O pár dnů později byla navíc uzavřena KLLDR stejná smlouva s Čínou, čímž byla bezpečnost KLLDR ještě posílena silnými bezpečnostními zárukami obou zemí. Situace se ovšem změnila s koncem Studené války a rozpadem Sovětského svazu. V tu chvíli již severokorejská bezpečnost nebyla jistěna sovětskými jadernými zbraněmi a ani těmi čínskými, jelikož Čína dala najevo, že se již necítí smlouvou o vzájemné vojenské pomoci nadále vázána. Ovšem i přes fakt, že bezpečnost Severní Koreje byla do konce Studené války a rozpadu SSSR zaručována odstrašujícím potenciálem čínských a sovětských jaderných zbraní, přesto měla dále zájem na vlastním jaderném prostředku odstrašení. Nechtěla se totiž spoléhat na ochotu svých spojenců zasáhnout v případě, že by na ni nepřítel zaútočil. Faktem totiž je, že se tím stát dostává do pozice závislosti, kterou se snaží relativně každý stát v rámci svých možností z bezpečnostního hlediska a z hlediska obrany státu co možná nejvíce minimalizovat (Klimko, 2006: 72).

Co je to rozšířené odstrašování neboli jaderný deštník? O'Neil definuje rozšířené odstrašování jako „stát A, rezervující si právo nebo otevřeně hrozící použitím jaderných zbraní vůči jinému státu aby ho odradil od použití vojenské síly, ať už konvenční nebo jaderné, vůči spojenci státu A“ (O'Neill, 2011: 1443). Rozšířené odstrašování se dá jednodušeji popsat jako odstrašení, které hrozí jadernou odpovědí v případě konvenčního nebo jaderného útoku na území nebo vojsko spojenců (Gaddis, 1982). Obě země, jak Japonsko, tak Jižní Korea trvaly specificky na jaderných zárukách z USA, v případě Jižní Koreje je možno jmenovat například

administrativu Lee Myung-baka, která dala jasně najevo, že požaduje takovéto záruky.

Toto byl jeden z důvodů pro získání jaderných zbraní Francií, která měla po potlačení maďarského povstání roku 1956 Varšavskou smlouvou vážné pochyby, zda garantem francouzské bezpečnosti mohou opravdu být USA a jejich jaderné odstrašování (Suchý, Vilímek, 2009).

Dle mého názoru budeme v současném mezinárodním systému těžko hledat nejaderný stát ve spojení s jadernou velmocí či mocností, který by považoval hrozbu okolního státu/států za natolik vážnou a bezpečnostní záruky svých spojenců natolik pochybné, aby se cítil nucen získat jadernou zbraň. Podobné země v současnosti o jadernou zbraň neusilují, ať už kvůli svému signatářství Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, či kvůli tomu, že by mezinárodní společenství považovalo jejich vojenský jaderný program a snahu získat jadernou zbraň za nepřijatelné, nebo těmto zemím prozatím dostačují jejich záruky svým spojencem či aliancím. Je také možné, že hrozbu z pro ně nepřátelského státu alespoň v současnosti nepovažují za akutní. Lze tedy předpokládat, že z tohoto důvodu v současnosti není pravděpodobná akvizice jaderných zbraní některými státy, a tudíž další rozšíření jaderného klubu, nelze ovšem zapomínat na rozšířené odstrašování, tzv. jaderný deštník, který zejména Japonsko a Jižní Korea považují za vitální součást svých bezpečnostních záruk vůči Severní Koreji. Pokud by tyto záruky padly, bylo by přirozené, pokud by se některý z těchto států pokusil vyrobit jadernou zbraň jako novou záruku své bezpečnosti. Tento scénář, pokud by hrozby těmto státům nevyzly, se jeví jako pravděpodobný. Změna čínského přístupu k Taiwanu se jeví jako dosti nereálná. A i přes nedávnou změnu ve vedení Severní Koreje v dohledné době nelze očekávat radikální změnu její politiky, i vůči Jižní Koreji, která by měla za následek to, že by již pro Japonsko a Jižní Koreu takovéto záruky nebyly třeba, čímž by částečně padl jeden z důvodů pro vlastnictví jaderné zbraně např. v USA a jeden z důvodů pro vlastnictví jaderné zbraně celkově.

3.3. Snaha nejaderného státu získat jadernou zbraň, pokud ji vlastní stát, vůči kterému je tato země v nepřátelském poměru

Zde budu operovat se ziskem a držením jaderné zbraně vůči státu disponujícímu nejen jadernou zbraní, ale zbraněmi hromadného ničení obecně, tzn. i zbraněmi chemickými, biologickými apod. Waltz zde sice operuje pouze s jadernými zbraněmi, ale vzhledem k současnosti, kdy v doktrínách některých států se vyskytuje krom odstrašování jaderného útoku i odstrašování použití zbraní hromadného ničení celkově, se domnívám, že je to nutné zmínit. Z období po druhé světové válce lze jako příklad jmenovat vývoj a zisk jaderné zbraně Sovětským svazem. Je logické, že v počátcích Studené války, kdy USA vlastnily jaderný arzenál a kdy navíc měl SSSR možnost vidět sílu a účinky jaderné zbraně na bombardování Hirošimy a Nagasaki si Sovětský svaz uvědomil, v jaké nevýhodě je oproti jaderným USA. Proto byl vývoj sovětských jaderných zbraní logickým vyústěním, a to i z hlediska nastolení alespoň nějaké, relativní rovnováhy ve vojenském arzenálu vůči USA. Slovy Igora Kurčatova: *„Sověšští vědci pokládali za svou svatou povinnost zajistit bezpečnost vlasti a při každodenním vedení, každodenní péči strany a vlády, dosáhli společně se vším naším sovětským lidem vynikajících úspěchů ve vývoji atomové a vodíkové zbraně. A nyní každý, kdo se odváží pozvednout proti sovětskému lidu atomový meč, atomovým mečem také zhyne.“*⁸ V současnosti, je Ruskem do jisté míry považována jako hrozba Severoatlantická aliance (NATO) a zejména její rozšiřování. Jako důkaz lze zmínit vojenské manévry Zapad-99. Ačkoli při těchto manévrech vojenští velitelé přímo neurčili nepřítele, je jasné, že byly namířeny proti pomyslné invazi států NATO. Faktem dále je, že tyto manévry byly naplánovány na dobu před tím, než NATO začne své operace na Balkáně (Arbman, Thornton, 2003).

⁸ Pitschmann, 2005: 133

Kromě Sovětského svazu, potažmo Ruska, které jsem zde již nastínil, by se zde v podstatě daly uvést všechny státy, které v současnosti vlastní jaderné země, s výjimkou USA, které jí získaly jako úplně první. Velká Británie a Francie vůči Sovětskému svazu, Čína vůči USA a později případně i Sovětskému svazu, Izrael vůči svým arabským sousedům, Indie vůči Číně, dále Pákistán vůči Indii, a nakonec Severní Korea vůči USA, jejím spojencům, například Jižní Koreji. Zde by za jistých okolností bylo možno zmínit například Irán, ovšem ten jadernou zbraň v současnosti ještě nevládní a v mezinárodním společenství neexistuje jednoznačný konsenzus, zda o jadernou zbraň vůbec usiluje. Pokud ano, případné získání jaderné zbraně Iránem by bylo z realistického hlediska jedině logickým výsledkem, vzhledem k jeho napjatým vztahům s USA, kteří jsou přítomni z jedné strany v Iráku, z druhé strany v Afghánistánu, v sousedství je jaderný Pákistán, nedaleko jaderná Indie a v regionu jaderný Izrael, ke kterému má Irán vyhraněný postoj, a který sice vlastnictví jaderných zbraní nikdy oficiálně nepotvrdil, avšak jejich vlastnictví Izraelem je považováno za fakt.

Francie tak získala jaderné zbraně mimo jiné kvůli hrozbě ze strany Varšavské smlouvy v čele se SSSR. To potvrzuje i De Gaullovo prohlášení 23. listopadu 1961 na politickém shromáždění francouzské armády, kde mimo jiné řekl: *„Srdce a duše Francie jsou opět ohroženy. Hle, téměř v naší bezprostřední blízkosti totalitní blok, prosáklý touhou po moci, hrozí strašnou zbraní.“*⁹ V současnosti si Francie uchovává svůj jaderný arzenál mimo jiné i kvůli hrozbě chemických a biologických zbraní, což vyplývá z francouzských strategických dokumentů a projevů francouzských státníků (Suchý, Vilímek, 2009: 54).

⁹ Cit. dle Pitschmann, 2005: 169

Británii vedla k zisku jaderné zbraně stejná hrozba socialistického bloku jako Francii. Slovy A. Grooma: „*Británie musela vlastnit rozhodující zbraň, aby zadržela nepřítele, vlastního atomovou výzbroj[...]*“¹⁰ Jak uvádí Maguire, zisk jaderné zbraně byl pro Británii nutností, důležitým prvkem národní obrany zejména proti SSSR v době Studené války (Maguire, 2007: 390). Po prvním jaderném testu SSSR v srpnu 1949 mnoho Britů odmítalo tomuto faktu uvěřit. A to zejména z toho důvodu, že britský jaderný program byl započat dříve než ten sovětský, kdežto SSSR měl na vývoj mnohem kratší období, za které stačil rozřešit všechny technologické problémy, vyprodukovat dostatečné množství materiálu a provést první jaderný test. To vedlo k urychlení vývoje jaderné zbraně v Británii, který navíc dostal nejvyšší státní prioritu. Británie byla navíc považována za první cíl případného sovětského jaderného úderu na evropském kontinentu (Suchý, Vilímek, 2009), a to pak zejména z toho důvodu, že sloužila USA jako „nepotopitelná letadlová loď“, když USA v roce 1948 dislokovaly několik skupin bombardérů B-29, které byly určeny ke strategickému bombardování SSSR (Pitschmann, 2005: 155). V současnosti hlavním motivem pro zachování jaderného arzenálu pro Británii je jeho odstrašovací funkce, která má zabránit vypuknutí jaderného konfliktu a zintenzivnění jaderné proliferace, která je považována za největší riziko, které má rovněž ospravedlnit uchování si jaderného arzenálu v současnosti (Suchý, Vilímek, 2009). Například Clarke k tomuto píše, že jedním z argumentů pro zachování britského jaderného arzenálu může být případná krize, i jaderná, mezi USA jakožto Britským spojencem a možná Čínou, případně Ruskem (Clarke, 2004: 56). Podle Gutheho si od skončení studené války Británie udržuje jaderný arzenál pro případ, že by se opět objevila nějaká nepřátelská jaderná velmoc, menší jaderný stát, nebo pro případ hrozby zbraní hromadného ničení v rukou teroristů podporovaných některým státem (Guthe, 2011: 490).

¹⁰ A. Groom, cit. dle Pitschmann, 2005: 154

Izrael, ačkoliv se drží zásady, že jadernou zbraň nepoužije jako první, si také ponechává svůj arzenál pro odstrašování nejen v případě útoku na své území jadernými zbraněmi, ale zbraněmi hromadného ničení obecně. Použití jaderné zbraně je pro něj až poslední možností, a to v případě existenčního ohrožení samotného státu. To potvrzuje i Farr, který mezi základní účely izraelských jaderných zbraní zmiňuje odstrašování všech úrovní nekonvenčního útoku, preempci jaderného útoku nepřítel, podporu konvenční preempce jaderných zařízení nepřítel a podpora konvenční preempce jiných než jaderných zbraní hromadného ničení (Farr, cit. dle Martinů, 2006: 34). Jednou ze zásad Izraele je, že získání jaderné zbraně některou z arabských zemí by znamenalo zásadní ohrožení národní bezpečnosti Izraele, a i proto se Izrael nemíní svých jaderných zbraní vzdát. Navíc jak Izrael dal několikrát najevo, získání jaderné zbraně některým arabským státem je pro něj naprosto nepřijatelný a bude se tomu snažit zabránit všemi prostředky (Martinů, 2006: 36).

Čína je dalším příkladem tohoto důvodu. Ta se definitivně rozhodla pro výrobu jaderné zbraně v době tchajwanské krize v roce 1955 ze strachu před možným americkým jaderným úderem (Pitschmann, 2005: 175). To dokládá i fakt, že Čína několikrát cítila reálnou hrozbu, že vůči ní bude použita jaderná zbraň, a to během Korejské války, kdy generál MacArthur naléhal na Trumanovu administrativu, aby vůči Číně použila jaderné zbraně a poté během francouzsko-vietnamské války, kdy byla při několika příležitostech opakovaně konzultována Trumanem a Churchillem případné použití amerických jaderných zbraní Spojenci vůči Číně, pokud ta by se rozhodla intervenovat ve prospěch Vietnamu. Dále opět během Korejské války v roce 1953, pokud by se Čína rozhodla podniknout další ofenzivu ve prospěch Severní Koreje, během Krize v Taiwanské úžině a během Čínsko-Sovětských pohraničních potyček na řece Ussuri, kdy použití omezeného počtu jaderných zbraní zvažovali vůči Číně Sověti. Dále sama pozice Číny ve věci použití jaderné zbraně je taková, že hodlá použít jadernou zbraň pouze vůči jadernému útoku jiné země a pouze za účelem odvetného úderu (Yunzhu, 2010: 30).

Severní Korea vzhledem k tomu, že byla za 2. světové války osvobozena od Japonců Sovětským svazem, který zde i poté uspořádal volby, byla již od svého počátku stalinistická. Z tohoto důvodu tedy patřila jako spojenec k sovětskému bloku, jehož nepřitelem byly západní kapitalistické státy v čele s USA. Jedním z důvodů zisku jaderné zbraně KLR je tedy vlastnictví jaderných zbraní USA, se kterými mají přinejmenším velmi vyostřené, ne-li přímo nepřátelské vztahy. Důkazem je fakt, že v letech 1950-1953, kdy KLR válčila proti Jižní Koreji, bylo Spojenými státy zvažováno použití jaderných zbraní vůči KLR. Navíc po rozpadu SSSR již severokorejskou bezpečnost nezajišťovaly sovětské jaderné zbraně, a také Čína oznámila, že se necítí být zavázána dohodou o vzájemné vojenské spolupráci. Z tohoto důvodu tedy KLR začala ještě více usilovat o vlastní jaderný odstrašující prostředek, který by jejímu režimu zajistil přežití a bezpečnost vůči USA (Klimko, 2006: 72). Severní Korea dokonce při několika příležitostech proklamovala svou politiku, že nepoužije jaderné zbraně jako první (O'Neil, 2011: 1448). Vzhledem k tomu, že se situace v Severní Koreji a její vztah vůči svým sousedům Japonsku, Jižní Koreji, a zejména pak USA dosud nezměnily, nelze očekávat, že by se svých jaderných zbraní vzdala. (Klimko, 2006: 72).

U Indie se předpokládá, že jedním z důvodů zisku jaderné zbraně byl jaderný arzenál Číny. Zanedlouho po tom, co Čína provedla první úspěšný jaderný test, prohlásila tehdejší indická ministryně financí Indíra Gándhiová 22. října 1964 v interview pro francouzskou televizi, že Indie je také schopna vyrobit vlastní jadernou zbraň, a to již během 18 měsíců. Nicméně za pravděpodobnější zahájení výroby první indické jaderné bomby se předpokládá až rok 1967, jakožto reakce na čínský test termionukleární jaderné zbraně. Jako další impuls pro získání jaderné zbraně je uváděna hrozba USA. Důkazem toho může být prohlášení některých vysokých indických důstojníků: „Nebojujte se Spojenými státy, dokud nemáte jaderné zbraně...budete-li

jaderné zbraně mít, Spojené státy s vámi bojovat nebudou.“¹¹ Indie totiž vnímala Čínu jako potenciální hrozbu zejména po prohrané pohraniční válce v roce 1962 (Kapur, 2007: 83; Pitschmann, 2005: 205). V současnosti je dalším z důvodů Indického držení jaderného arzenálu Pákistán. Indie má s Pákistánem spory v oblasti Kašmíru. Indie si Kašmír nárokuje na základě dobrovolného a právoplatného podpisu kašmírského vládce z října 1947. Jednalo se o smlouvu o připojení k Indii a žádost o indickou vojenskou pomoc ve chvíli, kdy byl Kašmír napaden bojovníky horských kmenů z afghánského pomezí. Pákistán si zase Kašmír nárokuje z „přání lidu“, muslimové zde totiž tvoří většinu. Pákistán by si tak přál konání referenda, o kterém pochopitelně Indie nechce ani slyšet. V současnosti je Kašmír rozdělen podle linie příměří platného od 1. ledna 1949, a to na tři části mezi Indií, Pákistán a Čínou. Neustálé napětí mezi Indií a Pákistánem o oblast Kašmíru umocňuje i fakt, že Pákistán v těchto sporech s Indií spoléhá na podporu Číny. Důvodem čínské podpory Pákistánu je dohoda o dělicí linii v Karákóramu. Pákistán se smlouvou podepsanou v březnu 1963 vzdal nároků na území Raskam a Šaksgam ve prospěch Číny. Indie však tuto dohodu neuznává a obviňuje Pákistán z nelegálního odstoupení kašmírského území (Šlachta, 2007: 119–120). Dodnes je Kašmír dějištěm přestřelek a střetů mezi těmito zeměmi. Tento spor trvá již více než půl století, bez vyhlídky na brzké vyřešení ke spokojenosti všech stran. Vyřešením kašmírského sporu s Pákistánem by odpadl jeden z důvodů držení jaderných zbraní Indií, ovšem to nelze v dohledné době očekávat.

Pákistán přidal do jaderného klubu mimo jiné kvůli indickému jadernému arzenálu. To potvrzuje i prohlášení pákistánského premiéra Šarífa na tiskové konferenci v Islamabadu po úspěšně provedených jaderných testech. Šaríf tehdy prohlásil: *„Vyrovnali jsme účty s Indií...Nikdy jsme nechtěli, aby se v naší oblasti vyvíjely jaderné*

¹¹ Huntington, cit. dle Pitschman, 2005: 206

*zbraně. Ale Pákistán byl přinucen zahájit testy, aby chránil svou bezpečnost.*¹² Hlavní impuls byl vývoj války s Indií v roce 1965 v neprospěch Pákistánu, zastavení přílivu amerických zbraní do Pákistánu Spojenými státy jako jakýsi trest za tento konflikt a s tím spojený fakt, že si Pákistán stále více uvědomoval indickou převahu v konvenčních zbraních. Tou poslední pomyslnou kapkou pro Pákistán byla zdrcující porážka v Bangladéšské válce s Indií v roce 1972 (Kapur, 2007: 4).

V případě USA jsou jedním z důvodů držení jaderných zbraní státy jako např. Severní Korea a Irán. Severní Korea je stát s jadernými zbraněmi, který je vůči USA nepřátelský. Jaderný arzenál USA tak představuje odstrašující prostředek proti případnému použití severokorejských jaderných zbraní. Dále Spojené státy praktikují politiku rozšířeného odstrašování např. pro Taiwan, Japonsko a Jižní Koreu. Taiwanu poskytují USA tzv. jaderný deštník vůči případnému útoku z Číny. Japonsku a Jižní Koreji zase proti případnému útoku ze Severní Koreje. Tyto země na jaderném deštníku poskytovaném USA velice lpí, neboť jej berou jako jeden z důležitých prostředků zajišťující jejich národní bezpečnost. Dále, jak již bylo řečeno, byl jaderný deštník poskytovaný USA těmto zemím hlavním faktorem, díky kterému se tyto země vzdaly vlastního jaderného programu či jeho plánování (Guthe, 2011: 491). Co se týče Iránu, ten jadernou zbraň prozatím nemá, avšak většina se obává a věří tomu, že Irán jadernou zbraň vyvíjí. Opět jde o stát s nepřátelským vztahem vůči USA, který by po získání jaderné zbraně ohrožoval americké zájmy a spojence v regionu. Je tedy velice nepravděpodobné, že by se USA vzdaly svých jaderných zbraní a tím by v tomto případě porušily své závazky vůči Japonsku, Jižní Koreji atd., které americký jaderný deštník považují za důležitou součást jejich národně bezpečnostní politiky. A pokud hlavním faktorem proč se země jako Jižní Korea vzdaly svého jaderného programu, byl jaderný deštník poskytovaný USA, nelze očekávat, že by se v případě

¹² Pitschmann, 2005: 212

ztráty amerického jaderného deštníku tyto země znovu nepokusily o získání vlastního jaderného arzenálu ve světle jimi vnímaných hrozeb ze strany Severní Koreje a Číny. Pro USA, které propagují politiku nešíření jaderných zbraní, by byl tento scénář jistě přinejmenším velice nepříjemný. To je další faktor, který činí scénář, kdy by se USA vzdaly svých jaderných zbraní velice nepravděpodobným.

V současné době stále pokračující války proti terorismu si USA ponechávají jaderné zbraně i vůči hrozbě použití zbraní hromadného ničení teroristy, zejména těmi, kteří by byli materiálně podporováni nějakým státem (Potter, 2005: 8–9).

Irán, pokud opravdu usiluje o jadernou bombu, pak jedním z nejsilnějších důvodů je Izrael. Irán by tak jistě vnímal jadernou bombu jako nejúčinnější obrannou zbraň a záruku bezpečnosti vůči Izraeli, se kterým má vyhrocené vztahy. Dalším státem, kterým se Irán cítí ohrožen natolik, aby usiloval o jadernou zbraň, jsou USA. Mezi USA a Iránem se jedná o kombinaci strategických, ideologických a náboženských sporů. Navíc poté, co se po útocích z 11. září 2001 začaly USA mnohem více angažovat v oblasti Blízkého východu, se Irán cítí ohrožen americkými vojsky v počtu několika desítek tisíc, které má za svými hranicemi (Pitschmann, 2005: 229; Hoder, 2006: 101).

Rusko je další ze zemí, která si rezervuje právo na použití jaderných zbraní vůči použití zbraní hromadného ničení proti sobě a svým spojencům (Arbman, Thornton, 2003).

Ve většině těchto případů se dá mluvit o akvizici jaderných zbraní za účelem strategie odstrašení. A to odstrašení nepřítelů od případného útoku ať už jadernými či konvenčními silami. Odstrašení jako takové lze definovat jako použití hrozby jedním státem vůči státu druhému za účelem zabránění určité akci. Guthe tvrdí, že jaderné zbraně jsou odstrašujícím prostředkem proti agresi, a to tím, že případný útok činí nepravděpodobným či dokonce nemožným, protože i za případný úspěch by útočník

zaplatil vysokou cenu, tedy takovou, za kterou nebude ochotný do konfliktu jít (Guthe, 2011: 491). Jeffrey Record rovnou tvrdí, že jaderné odstrašení „znamená pro útočníka jistotu sebevraždy, a to nejen pro jeho vojenské síly, ale pro celou jeho společnost jako takovou“ (Record, 2004: 4). Dle O'Neila je v tomto přímá úměra mezi cenou, kterou stát za válku zaplatí a motivací se té válce vyhnout, tedy čím větší bude potenciální cena za válku pro stát, tím větší motivaci bude daný stát mít k tomu, aby se jí vyhnul (O'Neil, 2011: 1441).

Na ceně, jakou pro stát bude válka mít, stojí strategie jaderného odstrašování. Jak tvrdí Gaddis, riziko plynoucí pro útočníka musí být neúměrně vyšší, než jakýkoliv jeho možný zisk, aby strategie odstrašení byla funkční. Funkčnost jaderného odstrašení závisí i na dalších faktorech. Jaderný arzenál státu musí být chráněn před možným útokem, což znamená, že stát musí eliminovat riziko zničení své jaderné odstrašující síly svým nepřítelem. Toho stát dosáhne i pomocí schopnosti druhého úderu (tzv. *second strike capability*), tudíž ve chvíli, kdy jaderné síly státu budou zasaženy jaderným útokem státu nepřátelského, bude mít tento stát stále k dispozici jaderné síly schopné nepříteli způsobit neakceptovatelné škody, kterými za konflikt zaplatí. Odstrašující stát musí zároveň deklarovat svou ochotu jadernou zbraň v případě útoku použít a musí zde být i vůle samotného státu ji použít (Gaddis, 1982). Z opačné strany i stát útočící musí věřit, že by v případě jeho útoku byly jaderné zbraně použity, protože jen pouhá hrozba nestačí (Maguire, 2007: 393). Pokud mají schopnost druhého úderu oba znepřátelené státy, jde zde o tzv. vzájemně zaručené zničení, kdy nezáleží na tom, kdo jadernou zbraň použije první, a pro takový stát z toho neplynou žádné benefity. Oba státy totiž mají schopnost masivního odvetného útoku, ať už je rozsah škod způsobený utrpěným prvním úderem jakýkoliv, i kdyby byl útok samotný neočekávaný (Krieger, Roth, 2007: 374). Kenneth Waltz funkčnost a efektivitu odstrašení shrnuje do tří bodů: schopnost části jaderného arzenálu státu přežít útok a své vlastní odpálení, eliminace brzkého odpálení v případě falešného poplachu a nakonec schopnost zabránit neúmyslnému a nepovolenému odpálení (Waltz, 1981).

Mearsheimer dokonce tvrdí, že „jaderné zbraně jsou mírovými silami, protože jsou zbraněmi masového ničení a vytvářejí možnost, že v případě války obě strany přestanou existovat jakožto funkční společnosti“ (Mearsheimer, cit. dle Krieger, Roth, 2007: 377). Toto Mearsheimerovo tvrzení podporuje i Waltz, podle něhož ve chvíli, kdy se cena kterou stát zaplatí za válku, zvyšuje úměrně k možným ziskům, se války stávají méně pravděpodobnými. Nemluvě o tom, pokud si potenciální útočník není jistý, v jakém rozsahu utrpí škody, pokud půjde do války. Státy jsou tedy odstrašovány tím, že nemohou vědět, jak velké škody by mohly utrpět. Pokud je navíc s jadernými zbraněmi nakládáno odpovědně, tak výrazně snižují ochotu států válku začít (Waltz, 1981).

Autoři různých studií na téma jaderné odstrašení nebyli dodnes schopni dojít k nějakému konsenzu co se funkčnosti a důvěryhodnosti jaderného odstrašování týče. Navíc jak tvrdí Gaddis, funkčnost jaderného odstrašování lze těžko nějak měřit a pokud odstrašení funguje, jeho účinky jsou téměř neviditelné. Odstrašování je považováno za úspěšné, když zabraňuje určitým akcím a strategiím. Jinak řečeno, úspěšnost jaderného odstrašení nemůže být ověřena. (Gaddis, 1982). Tématem této práce však není jaderné odstrašování a ani není cílem dokázat, zda je funkční a důvěryhodné, či není, a tak se této problematice zde budu věnovat pouze okrajově. Ovšem dle mého názoru v tomto případě není hlavní, jestli jaderné odstrašování je funkční či není, a do jaké míry apod. Mnohem důležitější je ale samotný fakt, že státy tuto strategii za funkční považují, což dokládá samotná akvizice jaderných zbraní státy, i fakt že státy své jaderné arzenály nadále udržují a dokonce i modernizují. To potvrzuje i Arbatov, podle něhož se „jaderné odstrašení stalo permanentním faktorem mezinárodní politiky, alespoň do té doby, než bude vynaleznuta ničivější

zbraň¹³ a že „myšlenka jaderného odstrašení se stala součástí mezinárodních vojenských a politických vztahů natolik, že je všude vnímána jako do jisté míry racionální, dokonce nevyhnutelná“¹⁴(Arbatov, 2007: 8-9). Dále tvrdí, že jaderné zbraně se pro státy staly symbolem zajištění bezpečnosti a nástrojem vlivu v mezinárodní politice, prostřednictvím kterého pobízejí ke zdrženlivosti, co se použití síly týče (Arbatov, 2007: 9). Co se pochyb o nefunkčnosti nebo efektivitě jaderného odstrašování týče, Record k tomu říká, že „[...] je zatěžko uvěřit, že by na jaderných zbraních nezáleželo, že by hrozba okamžité a nepřijatelné odplaty neměla žádný odstrašující efekt. Protože přežití je primárním instinktem států, stejně jako je tomu u jednotlivců, státy jsou ve své podstatě proti jejich vlastnímu zničení.“¹⁵

Z toho co jsem uvedl výše, je tedy zřejmé, že státy považují jadernou zbraň za důležitý prostředek zajišťující jejich národní bezpečnost a samotné přežití. Dokud nebudou vyřešeny spory týkající se výše zmíněných států, tak je velice nepravděpodobné, že by se svých jaderných zbraní vzdaly. A i po případném vyřešení sporů je možné, že by si jadernou zbraň některé ze států ponechaly, preventivně a opět jako záruku své národní bezpečnosti a svého přežití.

¹³ „As never before, nuclear deterrence seems to be a permanent factor in international politics—at least until a more destructive weapon is invented.“ (Arbatov, 2007: 8)

¹⁴ „The idea of nuclear deterrence has become so much a part of international military and political relationships that it is perceived everywhere as quite rational, even inevitable.“ (Arbatov, 2007: 9)

¹⁵ „[...], it is hard to believe, that nuclear weapons did not matter—that is, that the threat of instant and unacceptable nuclear retaliation had no deterrent effect. Because survival is the primal instinct of states, as it is of individuals, states are inherently averse to risking their own annihilation.“ (Record, 2004: 5)

3.4. Zisk jaderné zbraně ze strachu státu ze současné či budoucí konvenční síly svého nepřítele

Zde se opět promítá strategie ostrašení. Tento důvod je případem například Izraele, který se vzhledem ke své geografické poloze, velikosti a tvaru území, a vztahům se svými arabskými sousedy obával o své bezpečí, a to zejména pokud by se proti němu všechny tyto státy spojily a společně zaútočily s cílem zničení Izraele. V tomto ohledu, přestože má Izrael moderní, zkušenou a kvalitně vycvičenou armádu, lze Izrael označit za stát slabší vůči případnému spojení a společnému útoku arabských států. Do jisté míry by se zde dal zmínit i Pákistán, kde kromě vlastnictví jaderných zbraní Indií mohla vést k jejich zisku Pákistán i indická převaha v konvenčních silách. Možná by to mohl být případ i Indie, pro kterou jedním z důvodů mohla být konvenční převaha Číny, kterou si Indie uvědomila zejména po prohrané válce s Čínou. V případě samotného zisku zde jde opět o odstrašení protivníka či o případné znovunastolení jakési rovnováhy. V současném mezinárodním systému dle mého názoru již tento důvod není tolik jasný, s ohledem na různé aliance, organizace kolektivní bezpečnosti a podobně, které mohou státu zaručit bezpečí místo jaderných zbraní. Ovšem otázkou zůstává, nakolik jsou tyto různé aliance, organizace kolektivní bezpečnosti atd. funkční natolik, aby se stát cítil relativně v bezpečí před nepřítelem. Nemluvě již o situacích, kdy jak slabší stát, tak i jemu nepřátelský stát s konvenční převahou jsou součástí té samé aliance, organizace kolektivní bezpečnosti, či podobného bezpečnostního režimu.

Tento důvod potvrzuje i Guthe, který říká, že „v některých případech může stát získat jadernou zbraň výhradně nebo primárně jako prostředek odstrašení proti drtivému

konvenčnímu útoku, který by ohrožoval jeho přežití“¹⁶ a uvádí jako příklad Jihoafrickou republiku. Ta byla během svého jaderného programu mezinárodně izolovaná a jadernou zbraň získala ze strachu z invaze Sověty podporovaných sil v Africe a Kubánských sil v Angole. V případě invaze těchto sil do Jihoafrické republiky byla JAR připravena hrozit USA a Západním zemím testem a v případě nutnosti i použitím jaderné zbraně, pokud tyto země nebudou ochotny zasáhnout na její obranu. (Guthe, 2011: 492).

Pro Francii tento důvod také představoval výraznou motivaci v budování svých jaderných sil. Zkušenosti z 1. světové války, porážka v 2. světové válce a hrozba SSSR a jeho spojenců za Studené války představovaly jedny z nejsilnějších důvodů Francie pro vlastnictví jaderného arzenálu. Po zkušenost z obou světových válek se Francie reálně obávala o svou obranyschopnost v případě útoku SSSR a Varšavské smlouvy a to i přes spojenectví s okolními západními státy. Je zcela pochopitelné, že se snažila pojistit a posílit svou národní bezpečnost a obranyschopnost, protože již nechtěla zažít hrůzy z obou světových válek, nemluvě o naprostém pokoření Francie okupací a loutkovým režimem nastoleném Německem za 2. světové války po její porážce.

Ačkoliv toto již příliš nesouvisí s výše uvedeným Waltzovým důvodem, přesto je třeba ještě zmínit, že vojenské a politické diskuze o vývoji jaderných zbraní byly ve Francii do velké míry ovlivněny i jejími vojenskými nezdary v Indočíně a Suezskou krizí (Pitschmann, 2005: 168).

Jedním z ukázkových příkladů tohoto důvodu je Izrael. Jak říká Farr, jedním ze základních účelů izraelské jaderné zbraně je odstrašování rozsáhlého konvenčního útoku (Farr cit. dle Martinů, 2006: 34). Vývoj jaderné zbraně byl v Izraeli ovlivněn potřebami národní bezpečnosti a nezávislosti v regionu, kde je Izrael obklopen

¹⁶ „In some cases, a state may acquire a nuclear capability solely or primarily as a deterrent against an overwhelming conventional attack that would threaten its survival.“ (Guthe, 2011: 492)

arabskými státy a snahou o uhájení pozic na okupovaných územích. Jaderná zbraň tak Izraeli sloužila a nadále slouží k odstrašování svých sousedů. Izraelská vojenská doktrína, která se opírá o jaderné zbraně, má za úkol zabránit jakémukoliv arabskému útoku (Pitschmann, 2005: 222). Tato Izraelská vojenská doktrína je často mnohými zpochybňována. Tito lidé poukazují zejména na Jomkippurskou válku v roce 1973. Jednalo se o společný útok Egypta, Sýrie, Iráku a Jordánska na Izrael ve chvíli, kdy ten slavil židovský svátek Jom kippur. Argument, že Izraelské jaderné odstrašení není funkční právě vzhledem k Jomkippurské válce, není relevantní. Celý vojenský jaderný program vždy byl a nadále je utajován, Izrael ani nepodepsal NPT a tak Mezinárodní agentura pro atomovou energii nemohla provádět kontroly v jeho zařízeních. A ačkoliv Izrael sám nikdy nepopřel, že jaderné zbraně vlastní, nikdy to ani nepotvrdil. Sýrie s Egyptem si tedy nemohly být jisti vlastnictvím jaderných zbraní Izraelem. A ačkoliv je ve strategii jaderného odstrašování důležitý i faktor nejistoty, zaryté nepřátelství vůči Izraeli a fakt, že ve chvíli kdy židovský stát slavil svátek Jomkipur, nebyl na Syrsko-Egyptsko-Irácko-Jordánský útok připraven a byl doslova zaskočen, tak v případě že by arabská koalice předpokládala a obávala se Izraelské jaderné zbraně, by ji tento jejich překvapivý útok na nepřipravený Izrael poskytl jedinečnou šanci zničit nebo možná dokonce se i zmocnit izraelského jaderného arzenálu. Ve chvíli, kdy armády zmíněných arabských států prolomily Izraelské obranné linie a dále postupovaly, začal Izrael připravovat svůj jaderný arzenál, který byl připraven použit. Později, když už se situace na bojišti vyvinula ve prospěch Izraele, byly jaderné zbraně staženy a opět uloženy do krytů (Pitschmann, 2005: 264). Další variantou je, že Izrael rozmístěním svých jaderných zbraní chtěl do konfliktu vtáhnout USA a přinutit je tak k zásahu ve svůj prospěch (Martinů, 2006: 30). Vzhledem k tomu, že spory na Blízkém východě se dodnes nikomu nepodařilo vyřešit a i nadále je situace natolik složitá, že urovnání těchto sporů bude procesem velmi obtížným a dlouhodobým, Izrael nemá žádný úmysl se jaderných zbraní vzdát. Představují pro ně totiž životně důležitý prostředek zajištění své národní bezpečnosti. O to více, když přihlédneme i k nadále trvajícím kontroverznímu jadernému programu Iránu.

Zde se dá z hlediska držení jaderných zbraní zařadit i Pákistán. Jak již bylo řečeno, zejména po Kargilské válce si Pákistán začal plně uvědomovat Indickou převahu v konvenčních silách. V současné době tak Pákistán udržuje svůj jaderný arzenál, aby „vyrovnal“ převahu Indie v konvenčních zbraních a jaderná zbraň mu také poskytuje ochranu při jeho omezených operacích a strategii konfliktu nízké intenzity proti rozsáhlé konvenční odpovědi Indie, které se Pákistán obává a vůči které by byl v nevýhodě.

Co se týče Ruska, dle různých analýz je Rusko značně slabé ve všech oblastech konvenčních zbraní. Když k tomu ještě navíc přičteme jeho obavy z NATO, které vnímá jako hrozbu, tak slabost ruské federace v konvenčních zbraních tvoří jeden z důvodů, proč se Rusko od pádu SSSR mnohem více spoléhá na jaderné zbraně. Tak jako u ostatních jaderných států, jaderná zbraň pro něj představuje prostředek odstrašení případné agrese a slouží jako záruka národní bezpečnosti. Fakt, že se Rusko v současnosti spoléhá více na jaderné zbraně, než tomu bylo předtím, lze vyzorovat i z ruských vojenských strategických minimálně za posledních cca 12 let. V horizontu několika desetiletí může být pro Rusko hrozbou i Čína, vzhledem k její rostoucí ekonomické a vojenské síle a jejím ambicím. Ohniskem konfliktu by se mohla stát Sibiř a ruské provincie na Dálném východě. Ty jsou bohaté na nerostné suroviny a zároveň řídké osídlené. Naproti tomu sousedící čínské provincie, zejména kolem řeky Amur a Ussuri jsou opakem. (Arbman, Thornton, 2003). Nelze tedy očekávat, že by se Rusko bylo ochotno zcela vzdát svých jaderných zbraní.

3.5. Jaderné zbraně jako levnější a bezpečnější alternativa k drahým a nebezpečným konvenčním závodům ve zbrojení

Tento důvod opět souvisí se strategií jaderného odstrašení. Proč by měl stát neustále konvenčně zbrojit a hromadit konvenční výzbroj, aby se cítil bezpečněji a svými konvenčními silami se pokoušel odstrašit svého také zbrojícího nepřítele? Místo toho

může stát vyrobit jadernou zbraň, kterou protivníka před případným útokem odstraší právě tím, že by v případě útoku bránící se stát svými jadernými zbraněmi útočníkovi způsobil takové škody, že pro útočící stát by se stalo pokračování ve vojenském konfliktu za takovou cenu nepřijatelné. Taková taktika je bezesporu velmi ekonomicky náročná, a to nejen na samotnou výrobu, ale také na udržování stále se zvětšujícího konvenčního arzenálu. Nemluvě již o tom, že pokud zbrojení trvá relativně delší časový horizont, tak další ekonomické prostředky spolkně modernizace již zastarávající výzbroje či její nahrazování novou nebo jí vyvolaný vývoj zcela nových konvenčních prostředků. Navíc, podle Waltze jaderné zbraně odrazují státy od válčení mnohem více, než konvenční zbraně (Waltz, 1990: 743). Otázkou však je, nakolik jsou závody ve zbrojení aktuální i v dnešní době. Dovolím si tvrdit, že v dnešní době oproti období, které panovalo až do Studené války včetně, již nemají závody ve zbrojení takový smysl. Současný mezinárodní systém je ve svém charakteru mnohem méně konfliktní než v předchozích dobách a těžko zde budeme hledat dvě či více mocností, které by byly sobě nepřátelské, aby na své obavy reagovaly konvenčními závody ve zbrojení, a pokud takové státy nalezneme, tak oba vlastní jaderné zbraně, které oběma státům v případném konfliktu brání tento konflikt eskalovat do takové míry, kdy už by v tu chvíli jedna ze stran konfliktu cítila nutnost použít jadernou zbraň k odvrácení své porážky, která by pro ně měla neakceptovatelné důsledky. Další věcí je, že v současném vojenství jsou již nějakou dobu trendem menší a profesionální armády a jejich technologizace. Podle Waltze se „[...] vedení války stává čím dál více výsadou chudých a slabých států.“¹⁷

Oproti konvenčnímu zbrojení či dokonce závodům ve zbrojení, jsou závody v jaderném zbrojení nesmyslné. K čemu budou státu stovky, či snad dokonce tisíce jaderných zbraní, když ke zničení či k totálnímu ochromení nepřátelského státu jich

¹⁷ „[...], waging war has more and more become the privilege of poor and weak states.” (Waltz, 1990: 744)

stačí i v případě velmi rozlehlých států jen několik desítek? Navíc pokud jeden nebo oba státy jsou schopny druhého jaderného úderu, oba se nacházejí v situaci vzájemně zaručeného zničení. Jaký rozdíl a smysl bude mít pár, desítky nebo dokonce stovky či tisíce jaderných zbraní navíc? V situaci, kdy stát přijme strategii jaderného odstrašení, jsou závody v jaderném zbrojení nesmyslné. Jako příklad výše uvedeného důvodu pro získání jaderné zbraně lze uvést Pákistán, pro který byl získání jaderných zbraní alternativou k ekonomicky vyčerpávajícímu závodu ve zbrojení s Indií (Waltz, 1982).

3.6. Získání jaderné zbraně pro ofenzivní účely

Pokud jde o použití samotné jaderné zbraně pro ofenzivní účely, potom takovýto scénář je v současném mezinárodním systému relativně velmi nepravděpodobný. Jak již bylo řečeno, minimálně pro většinu států jsou jaderné zbraně prostředkem jaderného odstrašení případného útočníka. Použití jaderné zbraně státem pro ofenzivní účely by mohlo velice snadno mít katastrofální důsledky. Stát napadený jadernou zbraní by si v současném mezinárodním systému získal velice rychle zastánce, a to jak z řad států, tak z řad mezinárodních organizací. A to už jen pro ten fakt, že Charta OSN útočnou válku zakazuje, natožpak jadernou. Kromě toho minimálně ty státy, které mají ve své jaderné strategii i tzv. „No first use policy“¹⁸ by na útok jadernou zbraní na nejaderný stát reagovaly velmi nelibě. Pokud by mělo být jadernou zbraní zaútočeno na jaderný stát, je tento případ ještě nepravděpodobnější, protože zde hrozí vysoké riziko jaderné výměny. A to i v případě, kdyby se útočícímu státu podařilo část jaderného arzenálu protivníka zničit. Dosáhnout schopnosti druhého úderu není tolik obtížné, obzvláště pokud stát má více možností dopravy jaderné zbraně jako rakety, letadla, ponorky, atd. Guthe

¹⁸ Adoptováním No first use policy do své jaderné strategie se stát zavazuje k tomu, že za žádných okolností nepoužije jadernou zbraň jako první.

uvádí, že stát může zvýšit schopnost přežití svých jaderných sil v případě odzbrojujícího útoku pomocí nějakých kombinací následujícího: větší objem (více zbraní a více vozidel pro doručení); větší různorodost (různé typy vozidel pro jejich doručení); ochranné uskladnění (sila, tunely, tvrzené bunkry); mobilní odpalovací zařízení (pozemní mobilní odpalovací zařízení, raketonosné lodě nebo ponorky); kamuflážní, utajovací a klamné prostředky (makety sil apod.); pohotovostní cvičení (přípravy pro rychlé odpálení balistických střel či start letadel); nebo aktivní obranné systémy (systémy pro zachycení bombardérů nebo útočných střel) (Guthe, 2011: 498). Navíc pokud vážně uvažujeme o tom, že jadernou zbraň mohou získat a ukrývat teroristé, tak proč by toho nebyl schopný stát?

Jaderná zbraň v rámci ofenzivy může být použita i nepřímo jako jakýsi „deštník“ pro konvenční konflikt. V takovém případě se ale jedná o konflikty nízké intenzity. Stát útočící si je vědom, že ozbrojený konflikt nesmí dosáhnout takové míry, kdy už by se bránící stát cítil nucen použít jadernou zbraň k odvrácení své porážky. V případě, že i bránící se stát je státem jaderným, tak i on se bude snažit vyhnout eskalaci konfliktu do té míry, kdy by jadernou zbraň byl nucen použít stát útočící. Jako příklad bývají uváděny pohraniční konflikty mezi Indií a Pákistánem, jmenovitě například Pákistánské operace v Kargilu, konflikty v Kašmíru apod. Někdy se jako příklad uvádí i Severokorejské provokace vůči Jižní Koreji, po získání jaderné bomby, v tomto případě ale nelze říci, zda získání jaderné zbraně Severní Koreou znamenalo její větší ochotu riskovat, protože tyto konflikty a provokace vůči svému sousedu Severní Korea prováděla i před tím než jadernou bombu získala. Z toho hlediska je velice nepravděpodobné, že by se tyto státy svých jaderných arzenálů vzdaly, s ohledem na složitost vzájemných vztahů s jejich protivníky, kdy nelze očekávat jejich vyřešení v dohledné době, které by odstranilo jeden z důvodů, pro vlastnictví jaderných zbraní těmito státy.

Takovým příkladem je i Čína a její pohraniční konflikt se Sovětským svazem na řece Ussuri v roce 1969. Podle Kapura měl Čínský útok dva možné důvody. Prvním byla

sovětská invaze do Československa v roce 1968 a vyhlášení Brežněvovy doktríny, která říkala, že socialistické zřízení je třeba bránit i použitím vojenské síly. Čína se tedy obávala, že by se mohla stát dalším cílem sovětské intervence a její útok tak měl ukázat, že v případě sovětské intervence nebude druhým Československem. Druhým důvodem mohlo být povzbuzení čínského lidu a tzv. Kulturní revoluce tím, že Čína bude tímto konfliktem sledovat své územní cíle v Ussurském regionu a tím navíc i odvrátí pozornost svého lidu od vnitrostátních problémů (Kapur, 2007: 150). Čína si tento pohraniční konflikt mohla dovolit, protože jeho omezený rozsah neohrožoval samotné jádro sovětských zájmů a národní bezpečnosti, aby ten na oplátku podnikl konvenční útok v plné síle nebo použil jaderné zbraně, protože v tom případě by hrozila jaderná eskalace mezi těmito dvěma zeměmi. Oba státy se tak snažily udržovat tento konflikt v omezené míře až do doby, kdy došlo k deeskalaci konfliktu dohodou mezi oběma státy o opětovném zahájení jednání o vzájemných hranicích.

Někteří by k tomuto důvodu řadili i Severní Koreu, a to z důvodu jejích provokací a potyček s Jižní Koreou, jako např. potopení korvety Cheonan v březnu 2010, ostřelování ostrova Yeonpyeong v říjnu 2006 apod. Domnívají se tak, že jaderné zbraně by poskytovaly Severní Koreji jakýsi deštník a prostředek odstrašení, který by jí umožňoval provokace a potyčky s Jižní Koreou, aniž by se musela obávat nějaké tvrdší odplaty. Ovšem tento fakt není plně prokazatelný, zejména z toho důvodu, že i před získáním jaderné zbraně se těmito akcím KLRD nevyhýbala. Namátkou lze zmínit například napadení Jižní Koreje v roce 1950, zadržení americké průzkumné lodi v roce 1968, dále 4 pokusy o zavraždění jihokorejských prezidentů v letech 1968, 1970, 1974 a 1983, sestřelení amerického špionážního letadla v roce 1969 apod. (Guthe, 2011: 486). I když zde by se zase dalo namítnout, že ačkoliv tyto akce byly v období, kdy Severní Korea ještě jadernou zbraň nevladnila, mohla tyto akce provádět pod jaderným deštníkem záruk SSSR a Číny. Faktem ovšem je, že jaderná zbraň činí při těchto akcích více chráněnou před případnými tvrdými odvetami např. z Jižní Koreje. Z tohoto důvodu si lze stěží představit, že by se Severní Korea svých jaderných zbraní vzdala. To by bylo možné pouze v případě kompletní změny režimu a ve vedení země. Ta je ale zatím velice nepravděpodobná, dobu za jakou by taková

změna mohla přijít a za jakých okolností nikdo nemůže s jistotou říci, ačkoliv se tím mnoho analytiků a odborníků zabývá a pokouší se to odhadnout.

Pákistánu umožnily jaderné zbraně přijetí strategie konfliktu nízké intenzity. Pákistán si uvědomoval konvenční převahu Indie, a proto nechtěl znovu riskovat otevřenou válku. Jako východisko Pákistán našel omezené operace a strategii konfliktu nízké intenzity, při kterém ho jaderná zbraň chránila proti rozsáhlé konvenční odpovědi či dokonce jaderné odpovědi Indie. To potvrdila sama pákistánská předsedkyně vlády Benazir Bhuttová v interview v roce 2004. Spoléhala tak na to, že na pákistánské omezené vojenské operace bude Indie odpovídat stejně ze strachu z eskalace konfliktu až k použití jaderných zbraní. Jinými slovy Bhuttová předpokládala, že se Indie bude konvenční válce za každou cenu vyhýbat. Ta by totiž pro ni v případě, že by se Pákistán cítil zahnán natolik do úzkých, že by cítil nutnost použití jaderné zbraně, znamenala sebevraždu. Tato strategie byla použita v Kargilské válce v roce 1999. V tomto konfliktu pákistánské jednotky v přestrojení za bojovníky za svobodu vpadly do indické části Kašmíru. Indie sice vyslala vlastní síly, aby vytlačily pákistánské jednotky, ale indické síly nesměly překročit dělící linii mezi pákistánským a indickým Kašmírem. To bylo do jisté míry potvrzení pákistánské strategie konfliktu nízké intenzity. Kromě pákistánského jaderného arzenálu byla i diplomatická zvažování a úspěch svých omezených vojenských operací faktory, které Indii přiměly k tomu, aby neeskalovala konflikt do větších rozměrů. Dalším příkladem mohou být útoky na indický parlament a vojenský tábor militantními skupinami podporovanými Pákistánem. Jak řekl bývalý vrchní armádní velitel Indie, pákistánské jaderné zbraně byly tím hlavním důvodem, proč se Indie odklonila od vojenské odplaty (Guthe, 2011: 487–488). Pákistán se v tomto do jisté míry inspiroval z války v Afghánistánu proti sovětům. Poté, co byli sověti nuceni opustit Afghánistán, se zrak afghánských mudžahedínů a jejich pákistánských podporovatelů obrátil ke Kašmíru. Pokládali si otázku, proč by ta samá strategie, která fungovala v Afghánistánu proti sovětům, nemohla fungovat i v Kašmíru proti Indii. Pákistán doufal, že dlouhotrvající konflikt nízké intenzity způsobí, že Indie a její mnohem větší armáda začne „krvácet“,

vyčerpávat indické zdroje a časem tak ztrácet své materiální výhody. To mělo vést k předpokládané demoralizaci pákistánské armády a poskvrnění indické pověsti v zahraničí (Kapur, 2007: 77, 99).

3.7. Zisk jaderné zbraně za účelem posílení prestiže a mezinárodního postavení státu

Toto je jeden z reálných důvodů států pro zisk jaderné zbraně, ačkoliv málokdy jediný a primární, většinou bývá jedním z více důvodů a z hlediska vojenské podstaty jaderné zbraně, důvod sekundární. To potvrzují například Hiemann a Thränert svým tvrzením, že jaderné státy vnímají své jaderné prostředky odstrašení jako životně důležitou záruku jejich národní bezpečnosti, nicméně jsou s jadernou zbraní dále spojeny i status a prestiž (Hiemann; Thränert, 2008), ale i Mullins který říká, že jaderná zbraň může státu pomoci hrát jím zamýšlenou roli v mezinárodním systému – tzn. získání statusu či prestiže, buď v kontextu aliance, nebo v regionální či globální politice (Mullins, cit. dle Record, 2004: 23).

Scott Sagan toto nazývá nukleárním symbolismem. Nukleární symbolismus dle Sagana znamená fenomén národní hrdosti, potvrzení vlastní státnosti a posílení prestiže země. Dále jsou symbolem vyspělosti, suverenity, a technologické zdatnosti (Sagan, cit. dle Klimko, 2006: 71).

Stejného názoru je i Guthe, podle něj je úspěšný jaderný program zdrojem národní hrdosti. Zvyšuje vědecko-technický věhlas, vojenský potenciál a mezinárodní status státu. Jaderná zbraň má i vnitrostátní dopad, neboť ti kdož jsou u moci, sklízí určitý kredit za úspěšný jaderný program, domácí opozice je tím oslabena, a moc režimu posílena. Jako příklad tohoto uvádí Severní Koreu (Guthe, 2011: 482–483).

Sem spadá i zisk a vlastnictví jaderného arzenálu Francií. K hlavním motivům francouzského prezidenta de Gaulla k vytvoření nezávislé jaderné odstrašující síly

bylo zvýšení prestiže a přesvědčení, že získání jaderných zbraní obnoví velmocenský statut Francie a zejména v Evropě z ní učiní nepostradatelného hráče velmocenské politiky (Suchý, Vilímek, 2009). Jaderná zbraň je tak pro Francii v podstatě jakýmsi symbolem síly v mezinárodních vztazích (Hiemann; Thränert, 2008). Prezident De Gaulle po vstupu Francie do jaderného klubu v roce 1960 prohlásil: „Ať žije Francie! Od toho rána je silnější a hrdější.“¹⁹ Výbuch první britské termojaderné bomby byl dalším faktorem, který dosti otřásl francouzským sebevědomím a v reakci na to prohlásil francouzský ministr obrany Chaban-Delmas, že souhlas s diskriminací zejména v oblasti jaderných zbraní by pro Francii (ale i pro Evropu) znamenal odsouzení se k trvalému úpadku. Ztráta zámořského koloniálního impéria byla jedním z dalších faktorů, které Francii těžce poškodily sebevědomí a ovlivnily snahy o získání jaderné zbraně. Získání jaderných zbraní Francií mělo také vést k modifikaci bipolární struktury světové politiky, která byla založena na převaze USA a SSSR (Pitschmann, 2005: 166). Získání jaderné zbraně mělo Francii také zajistit větší autonomii v mezinárodních vztazích a zahraniční politice a v současnosti je autonomie v rozhodování jedním z klíčových faktorů francouzské bezpečnostní a obranné strategie (Lallemand de Driésen, Nicolas, 2006).

Británii také, stejně jako Francii vedlo k získání jaderné zbraně, když už ne potvrzení, pak alespoň znovuoobnovení velmocenského postavení. Jaderná zbraň měla výrazně posílit 2. světovou válkou oslabenou pozici Británie v mezinárodním systému a garantovat jí velmocenský statut. To potvrzuje i Maguire, který píše, že pro Británii jaderná zbraň představuje symbol nezávislosti, zejména ve vztahu k USA a garanci velmocenského statusu (Maguire, 2007: 391). Potřebu britské jaderné zbraně pro tento účel vyjádřil A. Groom: „*Británie jako velmoc musí dostat k dispozici všechny základní nové druhy zbraní... atomové zbraně — to je demonstrace vědecké a*

¹⁹ Blackett, cit. dle Pitschmann, 2005: 166

*technologické převahy Británie.*²⁰ Jadernou zbraní si tak Británie chtěla zachovat svůj vliv ve světě. To Británie považovala za ještě důležitější ve chvíli, kdy SSSR začal získávat vliv na země, které byly do té doby pod britskou koloniální správou. Británie pracovala na jaderném programu již od amerického projektu Manhattan, kde spolupracovala s USA. Tato spolupráce ovšem byla ukončena po Trumanově podpisu tzv. MacMahonova zákona o atomové energii v roce 1946, který znemožňoval sdílení informací, které se týkaly jaderné energie s ostatními státy, včetně blízkých spojenců (Pitschmann, 2005: 152–154). Ve chvíli, kdy Británie úspěšně zvládla technologii termonukleární bomby a následkem čehož tehdejší ministr obrany Duncan Sandys prohlásil, že základ vládní vojenské politiky bude moc hrozit jadernou odvetou (Maguire, 2007: 389), došlo k opětovnému navázání kooperace s USA v oblasti jaderných technologií, což dokazuje, že jaderná zbraň jako prostředek ke zvýšení prestiže v tomto případě zafungovala. Později byl britský jaderný potenciál vnímán jako jeden z hlavních zdrojů nároků Británie na stálé křeslo v Radě bezpečnosti OSN (Suchý, Vilímek, 2009).

Dalším příkladem je Čína. Ta, ačkoliv dle vlastních slov Mao Ce-tunga považovala jadernou bombu za „papírového tygra“, měla o ní velký zájem, neboť předpokládala, že jí zajistí velmocenský status (Pitschmann, 2005: 175). Důkazem zisku velmocenského statutu Čínou v důsledku zisku jaderných zbraní je fakt, že po jaderných testech Indie a Pákistánu bylo Clintonovou administrativou uděleno Číně předsednictví při schůzce pěti ministrů zahraničí tzv. P-5 v Ženevě v červnu 1998, která měla odsoudit jaderné testy Indie a Pákistánu (Goodwin, cit. dle Dittmer, 2005: 251).

²⁰ A. Groom, cit. dle Pitschmann, 2005: 154

Severní Korea je další ze zemí, pro něž jedním z důvodů zisku jaderné zbraně byla prestiž. Jaderné zbraně v Severní Koreji dnes slouží i k propagandistickým účelům, zejména pro posílení pozice vůdce uvnitř země. Jaderné zbraně jsou spolu s balistickými střelami důležitými symboly severokorejské „military first“ politiky, podpory vědy a techniky, dokonce i ekonomické obnovy země, silné národní obranyschopnosti a národního sjednocení. Je to země, která je vzhledem ke svému stalinistickému režimu jedinou takovou zemí, a proto vojenská propaganda spolu s demonstracemi své síly a odhodlanosti k případnému střetu jsou faktory, které podporují militarizaci Severokorejců a jejich sebevědomí a jednotu (Klimko, 2006: 71; Guthe, 2001: 482).

V případě Indie byla jedním z důležitých faktorů zisku jaderné zbraně trvajících a hluboce zakořeněná aspirace Indie na roli velmoci a s tím související víra, že vlastní jaderný arzenál je prostředkem k získání takového statutu. Jaderný program Indie byl také impulsem pro indický nacionalismus, kdy obhájci programu v něm viděli a zdůrazňovali úspěch indické vědy a to i přes sankce Západu. Indický jaderný program byl také brán jako prostředek k povzbuzení národní jednoty a to zdůrazňováním faktu, že na jaderném programu přispěli hinduisté, muslimové i sikhové, obyvatelé jihu i severu a dále zdůrazňováním toho, že by žádný indický stát takového úspěchu nedosáhl samostatně bez společného úsilí všech pod vedením federace. Zisk takové vyspělé technologie znamenal i zásadní odpoutání se od koloniální minulosti stejně jako odpoutání se od podřízeného postavení vůči Velké Británii a Západu vůbec. Indické ambice potvrzuje i Yuan, který tvrdí, že Indii k honbě za jaderným odstrašujícím potenciálem vedly krom její dominance v regionu také ambice, které její region přesahovaly. (Kapur, 2007: 84; Rojčík, Petřík, 2006: 55; Yuan, 2005: 160).

Případ Pákistánu je poněkud odlišný od ostatních případů. Prestiž, kterou Pákistán zamýšlel získat po získání svého vlastního jaderného arzenálu, byla spíše náboženského charakteru. Pákistán smýšlel o vlastní výrobě jaderné bomby jako o výrobě „islámské bomby“. To potvrdil i tehdejší prezident Ali Bhutto, který

prohlašoval, že pákistánská jaderná bomba je logickým doplňkem vojenské nukleární kapacity křesťanské, židovské i hinduistické civilizace (Pitschmann, 2005: 210).

Irán zase předpokládá, že pokud by se mu podařilo jadernou zbraň vyrobit, sloužila by jako významný faktor ke svým ambicím na hlavní velmoc Blízkého východu, dominantního politického hráče v regionu a lídra islámského světa, za něhož se považuje již dnes a snaží se tak i prezentovat. Jako další motivace pro získání jaderné zbraně se jeví udržení tamního režimu. Jaderná zbraň by tak plnila mimo jiné ideologickou funkci a vzhledem k iránské společnosti i funkci mobilizační. (Hoder, 2006: 100-102). Pokud tedy Irán o výrobu jaderné zbraně skutečně usiluje a jaderná zbraň má být mimo jiné jeho nástrojem k udržení tamního režimu, jeví se jako nepravděpodobné jeho upuštění od vývoje jaderné zbraně. To potvrzuje i dodnes nezměněný postoj Iránu.

4. Závěr

Jak již bylo řečeno, myšlenka vytvoření světa bez jaderných zbraní není nová a Obama není první, kdo s ní přišel. Obama poté, co se stal prezidentem USA, nastolil nový směr zahraniční politiky USA, opačný než byla „jestřábí“ politika jeho předchůdce George Bushe. Celou svou kampaní, sliby a i zmíněnou změnou politiky vložil do milionů lidí naděje a troufám si říct, že naděje plané a nerealistické. Zejména naději o vytvoření světa bez jaderných zbraní. Způsob, jakým Obama ve svém projevu vyjádřil svou představu o vytvoření světa bez jaderných zbraní, nenapovídá téměř nic o způsobech, jak by toho dosáhl ani nakolik je jeho představa reálná. Samozřejmě, že vzhledem k tomu, že jeho projev byl určen širokému publiku, nelze očekávat, že by v něm podrobně zmiňoval přesné kroky. Ovšem i tak jsou jím zmíněné kroky k dosažení světa bez jaderných zbraní až příliš obecné a řekl bych, že i zavádějící. Nespecifikuje, co konkrétně svět bez jaderných zbraní znamená. Jak by měl být tento režim dodržován. Jak by nad jeho dodržováním mělo být dohlíženo. A to je jen pár z mnoha důležitých, mnohdy nezodpovězených otázek.

Obamův projev byl spojen s podepsáním smlouvy New Start s Ruskem, o omezení strategických jaderných zbraní. Ovšem jakákoliv smlouva uzavřená mezi státy je závazná pouze do té doby, dokud slouží jejich zájmům. Jako příklad jsem zde použil Smlouvu o nešíření jaderných zbraní (NPT). Ta dokládá, že pokud její porušení přispělo zájmům USA, pak tak USA učinily. Od odmítnutí Comprehensive Test Ban Treaty, která zakazovala zkoušky jaderných zbraní, ignorace nebo dokonce zaštiťování izraelské jaderné proliferace. Dále nelze zapomínat na fakt, že trh s jaderným materiálem je dějištěm tvrdé soutěže, jako každý jiný trh, což činí přísné dodržování Smlouvy o nešíření jaderných zbraní mnohem těžším. Nemluvě o rozdílných zájmech států. Některé z nich přikládají větší váhu jiným zájmům ve své zahraniční politice, než nešíření jaderných zbraní a materiálů. To je důkazem, že už jen případný proces denuklearizace světa, ale i případný režim světa bez jaderných

zbraní by nebyl a nebude nic snadného. V současné době a v relativně blízké budoucnosti je tato idea téměř nereálná.

Mnoho lidí, odborníků, různých aktivistů, uskupení a podobně dnes argumentuje, že jaderné zbraně v dnešní době již ztratily svou úlohu. Argumentují například silnou vzájemnou interdependencí států v současném mezinárodním systému, proměnou konfliktů a úloh, jaké v nich státy sehrávají. Zmiňují například i terorismus, tzv. kybernetické útoky a podobně. V podstatě říkají, že jaderné zbraně jsou v současném mezinárodním systému již zastaralé a vzhledem k proměně konfliktů jaké se v současné době vyskytují, ztratily svou úlohu. To je však omyl. I v současném mezinárodním systému je základním instinktem státu přežít a jeho hlavním zájmem národní bezpečnost. A jako jakákoliv jiná zbraň v rukou států i jaderná zbraň je prostředkem k jejímu zajištění. Proto se domnívám, že některé z uvedených Waltzových důvodů jsou platné i v současnosti. Tím více pokud se jedná o dosud nejničivější zbraň, která byla vyrobena. Je však velmi důležité mít na paměti, že státy vede k zisku a držení jaderných zbraní většinou kombinace různých důvodů. Dále není až tak důležitý fakt, nakolik je případně ten či onen důvod či hrozba odborníky posuzován/a jako nereálný/á. Směrodatné je, že státy samotné je jako reálné vnímají, nebo dosud neznají jiný silný, dostatečně odstrašující prostředek než je jaderná zbraň.

Pokud stát sám nevlastní jadernou zbraň, svou bezpečnost může zajišťovat členstvím v nějaké alianci či spojeneckými svazky s jinými státy. A to zejména pokud cítí reálnou hrozbu ze strany některého nepřátelského státu. Pokud však bezpečnostní záruky ze strany spojenců padnou nebo je daný stát bude považovat za nedostatečné, bude přirozeným jevem, pakliže se stát bude snažit zajistit svou bezpečnost pomocí jaderné zbraně. Jako Jižní Korea, která od výroby jaderné zbraně později upustila a Japonsko s Taiwanem také, z důvodu nových záruk jim daných USA. Ovšem jak již bylo řečeno, pokud by tyto záruky padly a hrozba vnímána těmito státy ze strany Severní Koreje a Číny nepominula, což se v dohledné době jeví jako

nereálné, je pravděpodobné, že by se minimálně některý z těchto států znovu pokusil získat jadernou zbraň jako záruku své bezpečnosti. Důkazem je například získání jaderné zbraně Severní Koreou poté, co přestaly platit záruky čínského a sovětského jaderného deštníku, které měly zajišťovat její bezpečnost.

Francii tak vedla k získání jaderné zbraně hrozba ze Sovětského svazu a jejích satelitů, a to jak jaderná hrozba, tak fakt, že Sovětský svaz se svými satelity měl převahu v konvenčních silách. Dále pochyby o amerických garancích francouzské bezpečnosti zejména po potlačení maďarského povstání sověty v roce 1952, vojenské nezdary v Indočíně, Suezská krize, snaha o obnovení velmocenského statutu a touha po větší autonomii v mezinárodních vztazích a rozhodování. V současnosti si Francie ponechává svůj jaderný arzenál jako odstrašující prostředek vůči hrozbě útoku chemickými a biologickými zbraněmi a vnímá ho jako prostředek, který ji zajišťuje větší autonomii v mezinárodních vztazích a rozhodování. Tato autonomie je jedním z klíčových faktorů francouzské obranné a bezpečnostní politiky.

Británie cítila stejnou hrozbu SSSR a jeho satelitů jako Francie, dále ji k získání jaderné zbraně vedly pochyby o odvetném útoku USA, pokud by SSSR zaútočil na Evropu, touha po znovuobnovení či potvrzení velmocenského statutu a větší nezávislosti na USA. V současnosti si Británie ponechává svůj jaderný arzenál jako odstrašující prostředek, který má zabránit vypuknutí jaderného konfliktu, zintenzivnění jaderné proliferace, a případnému útoku chemickými, biologickými a jinými zbraněmi hromadného ničení vůči ní samotné.

Severní Korea se stala jadernou zemí z důvodu ohrožení ze strany USA a jejich spojenců, ztráty bezpečnostních záruk ze strany Číny a SSSR/Ruska, zejména v podobě jaderného deštníku pro posílení pozice vůdce uvnitř země a jednoty obyvatel. V současnosti jaderná zbraň Severní Koreu chrání před tvrdou odvetou USA a jejich spojenců, zejména Jižní Koreje, za její provokace v podobě ostřelování jihokorejských ostrovů, zadržování amerických lodí apod. Dále její jaderný program

slouží jako prostředek při vyjednávání pomoci v podobě potravin, paliva atd. a k udržení jednoty obyvatel a pozice vůdce uvnitř země.

Izrael si po zkušenostech s útoky arabských států ponechává jadernou zbraň jako odstrašující prostředek proti dalšímu případnému útoku arabských států, vůči kterému by byl v početní nevýhodě v konvenčních silách, a také vůči případnému zisku jaderné zbraně některým ze států v regionu. V současnosti je to jmenovitě Irán a jeho kontroverzní jaderný program, kterým Izrael ospravedlňuje vlastnictví jaderných zbraní. Dále izraelská jaderná zbraň slouží jako odstrašující prostředek vůči hrozbě použití zbraní hromadného ničení obecně vůči Izraeli.

Čína vyrobila jadernou zbraň jako záruku své bezpečnosti vůči USA a Sovětskému svazu. Zejména ze strany USA jí bylo několikrát vyhrožováno jadernou zbraní. Ta Číně také umožnila účinkovat v pohraničních konfliktech se Sovětským svazem, aniž by došlo k eskalaci konfliktu možná až k použití jaderných zbraní. A touha Číny po velmocenském statutu byla dalším z faktorů vedoucích k výrobě jaderné zbraně. V současnosti by čínské vzdání se jaderné zbraně akorát zpochybnilo její velmocenské ambice, navíc je zde stále záležitost Taiwanu.

Indii vedl k výrobě jaderné zbraně jaderný arzenál Číny, uvědomění si čínské převahy v konvenčních silách po své porážce v pohraniční válce s Čínou v roce 1962 a také Indií vnímaná hrozba ze strany USA. Dalším faktorem byla její aspirace na roli velmoci, a víra že jaderná zbraň bude pro to vhodným prostředkem. V současnosti si Indie ponechává jaderný arzenál jako protiváhu jaderného Pákistánu, se kterým má spory v oblasti Kašmíru, které přerůstají i v ozbrojené potyčky. Indie má i nadále velmocenské aspirace, tudíž i v tomto ohledu by bylo nelogické, pokud by se Indie svých jaderných zbraní vzdala.

Pákistánský jaderný program byl odpovědí na jaderný program Indie. Dalším z důvodů byla Indická převaha v konvenčních silách, kterou si Pákistán začal plně

uvědomovat po porážce v Bangladéšské válce v roce 1972. Zisk jaderné zbraně měl také náboženský podtext, jako snaha o získání „islámské bomby“ a doplnění jaderné kapacity civilizace křesťanské, hinduistické a židovské. Jaderný arzenál mu také umožňuje zahajovat konflikty nízké intenzity a provádět omezené ať už přímé nebo nepřímé vojenské operace, aniž by se musel obávat eskalace konfliktu, Indické zdrcující konvenční odpovědi apod. Indie zůstává i v současnosti důvodem držení jaderných zbraní Pákistánem, zejména s ohledem na spory v kašmírské oblasti. Tudíž stejně jako u Indie nelze u Pákistánu očekávat, že by se vzdal jaderných zbraní.

Spojené státy drží jaderné zbraně kvůli státům jako je Severní Korea a Irán. V případě Iránu jde o stát s neskrývaným nepřátelstvím vůči USA a má se za to, že i podporuje teroristy podnikající útoky na americké cíle. Ovšem jako největší iránskou hrozbu USA považují jeho jaderný program. Případ Severní Koreje je podobný, akorát zde jsou navíc přítomny alianční svazky a americké záruky bezpečnosti vůči Japonsku a Jižní Koreji, které se cítí Severní Koreou ohroženy, jedná se o tzv. jaderný deštník. Ten byl jedním z faktorů, díky nimž nakonec Japonsko nezačalo vojenský jaderný program, a Jižní Korea svůj vojenský jaderný program zastavila. Další záruky poskytují USA Taiwanu vůči Číně. V současnosti si USA ponechávají jaderný arzenál už jen proto, že pro ně jakožto nejsilnější vojenskou mocnost by bylo vzdání se jaderných zbraní přinejmenším nelogické. Dále USA své držení jaderných zbraní argumentuje teroristickou hrozbou zbraní hromadného ničení, zejména teroristů, které by podporoval některý stát.

Rusko, tehdy ještě jako Sovětský svaz zahájilo jaderný program jako odpověď na americký jaderný arzenál. V současnosti Rusko drží jaderný arzenál jako odstrašující prostředek vůči hrozbě použití zbraní hromadného ničení proti sobě a svým spojencům. Rusko drží svůj jaderný arzenál i kvůli své slabosti ve všech oblastech konvenčních zbraní a více než dříve se spoléhá na jaderné zbraně než na konvenční síly, pro případ většího konfliktu. To dokazují i ruské obranné strategie a cvičení. Jako hrozbu Rusko vnímá NATO a jeho rozšiřování a dále i Čínu, která pro něj může

v horizontu několika desetiletí představovat reálnou hrozbu. A to kvůli předpokládané budoucí potřebě rozšiřování Čínského území kvůli místu pro stále se zvětšující vlastní a obyvatelstvo a také kvůli nerostným surovinám. Na ty je bohatá Sibiř a ruské provincie Dálného východu. Jaderné zbraně, kromě velikosti ruského území a jeho nerostným surovinám jsou také faktorem, kvůli kterému Rusko zastává v mezinárodním systému pozici významného hráče. Z výše uvedeného se tedy domnívám, že ani scénář, kdy by se Rusko vzdalo svých jaderných zbraní, není téměř reálný.

Írán, pokud usiluje o jadernou bombu, pak jedním z důvodů je Izrael, se kterým má vyhrocené vztahy. Stejně jako v případě USA, tak i v případě Izraele se má za to, že Írán podporuje různá teroristická uskupení. Dalším z důvodů jsou USA, kde jde o kombinaci strategických, ideologických a náboženských sporů. USA mají navíc několik desítek tisíc vojáků za Íránskými hranicemi, a ten se tak cítí ohrožen. Íránu by dále jaderná zbraň posloužila jako prostředek k jeho ambicím na hlavní velmoc Blízkého východu a dominantního politického hráče v regionu a také jako lídra islámského světa. Jak Írán předpokládá, jaderná zbraň by plnila i mobilizační funkci vůči společnosti a upevnila by jeho režim.

Jak zde již bylo několikrát uvedeno, jaderná zbraň pro státy představuje zejména prostředek k zajištění své národní bezpečnosti. Osobně jsem přesvědčen o tom, že i přes současnou ekonomickou interdependenci států a proměnu mezinárodního systému po skončení studené války je i dnes primárním zájmem státu zajistit svou bezpečnost a přežít. Aplikoval jsem zde jaderné státy plus Írán na Waltzových sedm důvodů pro zisk a držení jaderných zbraní, kde jsem ukázal, že většina z těchto důvodů je platná i dodnes. Aby se státy svých jaderných zbraní vzdaly, byla by nutná nějaká větší změna mezinárodního systému a vztahů mezi státy v něm. Tato změna by musela být natolik revoluční, že by se kompletně změnily zájmy států jako aktérů v mezinárodním systému k mnohem větší kooperativnosti a mírovému soužití. Tomu by ale muselo předcházet vymizení veškerých okolností vedoucích ke zmíněným

důvodům pro zisk a držení jaderných zbraní. To se ovšem zdá i do budoucna nereálné. Další scénář, kdy by se státy mohly vzdát svých jaderných zbraní je případ, kdy by byla vynalezena zbraň silnější a ničivější nebo technologicky sofistikovanější než je zbraň jaderná. Domnívám se ovšem, že i pak by si některé státy jaderné zbraně ponechaly a další se pokoušely o jejich výrobu, dokud by na novou ničivější či sofistikovanější zbraň nepadl monopol státu, který ji vynalezl. A nelze ani vyloučit scénář, že v tomto případě by i nadále byla jaderná zbraň prostředkem zajištění národní bezpečnosti zejména států, pro které by byl vojenský jaderný program ekonomicky výhodnější a levnější, než výroba případné nové, ničivější a sofistikovanější zbraně. Jak jsem v této práci snažil dokázat, tak se i osobně domnívám, že i nadále budou jaderné zbraně součástí obranné politiky států, zárukou jejich národní bezpečnosti a prostředkem k získání významnějšího postavení v mezinárodním systému a podobně.

5. Seznam literatury

Arbatov, A. (2007). Nuclear Deterrence and Proliferation. The Dialectics of "Doomsday Weapons". *Russian Social Science Review*. Vol. 48, No. 2, s. 4-29.

Arbman, G., Thornton, Ch. (2003). Russia's Tactical Nuclear Weapons – Part I: Background and Policy Issues. (Stockholm: Swedish Defense Research Agency).

Clarke, M. (2004). Does My Bomb look Big in This? Britain's Nuclear Choices after Trident. *International Affairs*. Vol. 80, No. 1, s. 49-62.

Dietrich, B. (1995). Pro and Con on dropping the bomb. *Seattle Times*. (<http://seattletimes.nwsourc.com/special/trinity/supplement/procon.html>, 16. 3. 2012)

Dittmer, L. (2005). South Asia's Nuclear Security Dilemma. India, Pakistan and China. (New York, M. E. Sharpe).

Gaddis, J. L. (1982). Strategies of Containment: A critical Appraisal of Postwar American National Security. (Oxford: Oxford University Press).

Global Security Institute. Fact Sheet: What is a nuclear weapon (<http://www.gs institute.org/dpe/docs/FactSheetWeapon.pdf>, 26. 3. 2012)

Guthe, K. (2011). Nuclear Weapons Acquisition and Deterrence. *Comparative Strategy*. Vol. 30, No. 5, 481-507.

Hiemann, R., Thränert, O. (2008). A World without Nuclear Weapons? The New Charms of an Old Vision. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. April 2008 (<http://www.swp->

berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2008C04_hie_trt_ks.pdf, 14. 3. 2012)

Hoder, L. (2006). Írán. In: Rojčík, O. – Vilímek, P., *Proliferace jaderných zbraní: Problémoví aktéři* (Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity), s. 94-106.

Huffington Post. Obama Prague Speech On Nuclear Weapons (FULL TEXT) (http://www.huffingtonpost.com/2009/04/05/obama-prague-speech-on-nu_n_183219.html, 25. 2. 2012)

Kapur, S. P. (2007). Dangerous deterrent. Nuclear weapons proliferation and conflict in South Asia. (Stanford: Stanford University Press).

Klimko, M. (2006). Korejská lidově demokratická republika. In: Rojčík, O. - Vilímek, P., *Proliferace jaderných zbraní: Problémoví aktéři* (Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity), s. 68-77.

Krieger, Z., Roth, A. (2007). Nuclear Weapons in Neo-Realist Theory. *International Studies Review*. Vol. 9, No. 3, s. 369-384.

Lallemand de Driésen, N. (2006). Principy obranné a bezpečnostní strategie Francie. *Defence and Strategy*. Vol. 2006, No. 2, 67-79.

Magnarella, P. J. (2008). Attempts to Reduce and Eliminate Nuclear Weapons through the Nuclear Non-Proliferation Treaty and the Creation of Nuclear-Weapon-Free Zones. *Peace & Change*. Vol. 33, No. 4, s. 507-521.

Maguire, R. (2007). The use of weapons: Mass Killing and the United Kingdom government's nuclear weapons programme. *Journal of Genocide Research*. Vol. 9, No. 3, s. 389-410.

Martinů, J. (2006). Izrael. In: Rojčík, O. – Vilímek, P., *Proliferace jaderných zbraní: Problémoví aktéři* (Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity), s. 26-39.

MccGwire, M. (1994). Is There a Future for Nuclear Weapons?. *International Affairs*. Vol. 70, No. 2, s. 1439-1457.

Mendelsohn, J. (2006). Delegitimizing Nuclear Weapons. *Issues in Science & Technology*. Vol. 22, No. 3, s. 67-74.

O'Neil, A. (2011). Extended nuclear deterrence in East Asia: redundant or resurgent?. *International Affairs*. Vol. 86, No. 6, s. 211-228.

Pitschmann, V. (2005). Jaderné zbraně: Nejvyšší forma zabíjení. (Praha: Naše vojsko).

Potter, C. W. (2005). Trends in U.S. Nuclear Policy. *Security Studies Department*. (www.ifri.org/downloads/prolif_11_Potter.pdf, 28.3. 2012).

Record, J. (2004). Nuclear Deterrence, Preventive War and Counterproliferation. *Policy Analysis*. No. 519, s. 1-25.

Rojčík, O., Petřík, J. (2006). Indie a Pákistán. In: Rojčík, O. – Vilímek, P., *Proliferace jaderných zbraní: Problémoví aktéři* (Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity), s. 42-64.

Suchý, P., Vilímek, P. (2009). Britské a francouzské nukleární síly ve druhém jaderném věku. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 44, No. 1, 37-65.

Šlachta, M. (2007). Ohniska napětí ve světě. (Praha: Kartografie Praha, a.s.).

Waltz, K. (1981). The Spread of Nuclear Weapons: More May Better. *Adelphi Papers*. Vol. 21, No. 171.

Waltz, K. (1990). Nuclear Myths and Political Realities. *The American Political Science Review*. Vol. 84, No. 3, s. 731-745.

Yuan, J. (2005). Foe or Friend? The Chinese Assessment of a Rising India After Pokhran-II. In: Dittmer, L., *South Asia's Nuclear Security Dilemma. India, Pakistan and China* (New York, M. E. Sharpe), s. 150-174.

Yunzhu, Y. (2010). China's Perspective on Nuclear Deterrence. *Air & Space Power Journal*. Vol. 21, No. 1, s. 27-30.

6. Resumé

The idea of the world without nuclear weapons is hardly a new one. New incentive to this idea was given by US president Obama in his Prague speech in which he appealed for creation of the world without nuclear weapons and confirmed the commitment of reducing US nuclear arsenal. In this thesis I try to prove that world without nuclear weapons is still not real and that it is utopia. I won't judge whether nuclear weapons are good or bad. They will be taken as a an instrument in hands of states.

In the first part I deal with Obama's Prague speech. I point out for instance some very important questions on how he imagine or how he plans the world without nuclear weapons. You will not find the answers to those questions in his speech, they cannot even be answered here. I also point out, in my opinion, the biggest flaws like nuclear Non-Proliferation Treaty for instance, which would make potential nuclear-free world very hard or even impossible to realize. In the second part I deal with nuclear weapons as an instrument of policy and deterrence. I mention here the reasons of acquisition and keeping of nuclear weapons by the states. I will focus mainly on Waltz's seven reasons for acquisition and keeping of nuclear weapons. This is because I am convinced that realist/neo-realist principles of functioning of international system are relevant and valid even nowadays. On these seven Waltz's reasons I try to apply every states with a nuclear weapon plus Iran. By this I attempt to prove that Waltz's reasons for acquisition and keeping of nuclear weapons are valid even nowadays and until they do, the creation of nuclear weapons-free world is almost impossible.

Finally, I think I managed to prove that most of the Waltz's reasons for acquisition and keeping of nuclear weapon are valid even nowadays. This means that as long as relations and circumstances in international system leading to these reasons are

valid, the creation of the world without nuclear weapons is an utopia. And that nuclear weapons will be the political and military instrument even in the future.